

АКАДЕМИЈА ЗА ХУМАНИ РАЗВОЈ

МАСТЕР РАД

**КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ СТЕВАНА
РАИЧКОВИЋА: РЕЧ, СЛИКА, ГОВОР**

Ментор:

доц. др Александра Петровић

Студент:

Александра Јеремић

Број индекса: 3043/25

Београд, 2026.

САДРЖАЈ:

1. УВОД	4
2. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР	6
2.1. Језик и реч	6
2.2. Језик и слика	11
2.3. Језик и говор	15
3. КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ СТЕВАНА РАИЧКОВИЋА	17
3.1. Стеван Раичковић као писац за децу	17
3.2. Појам и настанак бајке	19
3.3. Колективно несвесно у бајковитој стварности	21
3.4. Опозициони модели у бајкама Стевана Раичковића	21
3.5. Морални судови	24
3.6. Свет у сликама	24
3.7. Развој говора и књижевно дело Стевана Раичковића	27
3.8. Специфичности рецепције књижевног текста код деце предшколског узраста	29
3.9. Улога слике и илустрације у разумевању текста	30
3.10. Књижевност као подстицај маште и комуникације	31
3.11. Раичковићева дела као подстицај говорном стваралаштву	33
3.12. Повезивање речи, слике и говора у предшколској пракси	35
4. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО РАДА	37
4.1. Предмет и циљ истраживања	37
4.2. Методе истраживања	38
4.3. Методе, технике и инструменти истраживања	39
4.4. Хипотезе истраживања	39
5. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА	40
5.1. I ОПШТИ ПОДАЦИ	40
5.2. II СТАВОВИ ВАСПИТАЧА	43
5.3. Ставови васпитача о значају Раичковићеве поезије за развој речи	44
5.4. Ставови васпитача о улози слике у разумевању песме	47
5.5. Ставови васпитача о подстицању говора	51
5.6. Ставови васпитача о примени Раичковићевих дела у пракси	54
5.7. III ПИТАЊА ОТВОРЕНОГ ТИПА	58
5.8. Рецепција одабраних песама код деце старијег предшколског узраста	61

5.9. Синтеза резултата анкетног истраживања и рецепције песама	69
6. ЗАКЉУЧАК	71
7. ПРИЛОГ – АНКЕТНИ УПИТНИК ЗА ВАСПИТАЧЕ	73
8. ЛИТЕРАТУРА	77

АПСТРАКТ

Предмет овог мастер рада јесте сагледавање књижевности за децу Стевана Раичковића кроз међусобни однос речи, слике и говора, као и испитивање њеног значаја за језички, комуникацијски и стваралачки развој деце предшколског узраста. Теоријско полазиште рада заснива се на схватању језика као много више од средства комуникације. У том контексту, Хајдегер језик посматра као темељ човековог разумевања света и простор у којем се открива смисао постојања, док Рикер наглашава улогу језика и наратива у тумачењу искуства, разумевању себе и обликовању личног идентитета. Кант указује на значај језика у процесу васпитања, развоју мишљења, расуђивања и моралног обликовања личности, док Мерије истиче активну улогу детета у процесу учења, у којем се значења не усвајају пасивно, већ се граде кроз језик, дијалог, истраживање и комуникацију.

Однос језика и слике разматран је полазећи од Ингарденовог схватања књижевног дела као структуре која се у потпуности остварује тек у сусрету са читаоцем, при чему реч покреће процес конкретизације и стварања унутрашњих представа. Ово становиште допуњено је Коменскијевим педагошким схватањем о неопходности повезивања речи са чулним искуством, предметом и сликом, чиме се омогућава потпуније разумевање и трајније усвајање значења. Тако се реч и слика у раду посматрају као комплементарни чиниоци који подстичу дечју машту, визуелно мишљење, разумевање и књижевну рецепцију. Говор је сагледан као активна и индивидуална употреба језика која се развија у непосредној интеракцији детета са окружењем, кроз слушање, разговор, постављање питања, описивање, препричавање и стваралачко изражавање. Посебан значај придаје се књижевном тексту као подстицају богаћењу речника, развоју повезаног говора, комуникацијских способности и самосталног изражавања мишљења.

На овим теоријским основама анализиране су књижевне особености Раичковићевог стваралаштва за децу, појам и функција бајке, песничка слика, симболички и морални слојеви дела, као и могућности њихове примене у савременој предшколској пракси. Емпиријски део истраживања реализован је применом анкетног упитника међу васпитачима и анализом рецепције одабраних Раичковићевих песама код деце старијег предшколског узраста. Резултати показују да васпитачи препознају значај Раичковићевог стваралаштва за богаћење речника, развој говора и маште, разумевање песничких слика и подстицање стваралачког изражавања. Деца су показала висок степен интересовања, активно учешће у разговору, способност тумачења књижевног текста, обликовања сопствених представа и повезивања прочитаног са личним искуством. Добијени налази потврђују да се стваралаштво Стевана Раичковића може успешно примењивати у савременој предшколској пракси као подстицај интегрисаном учењу, развоју комуникације, маште, креативности и књижевне рецепције. Закључује се да прожимање речи, слике и говора омогућава детету да књижевни текст не прима пасивно, већ да активно гради његово значење, изражава сопствени доживљај и развија језичке и стваралачке способности.

Кључне речи: *Стеван Раичковић, књижевност за децу, реч, слика, говор, језик, књижевна рецепција, предшколско дете*

ABSTRACT

The subject of this master's thesis is the examination of Stevan Raičković's children's literature through the interrelationship between word, image, and speech, as well as the investigation of its significance for the linguistic, communicative, and creative development of preschool children. The theoretical framework of the thesis is based on an understanding of language as much more than a mere means of communication. In this context, Heidegger views language as the foundation of human understanding of the world and as the space in which the meaning of existence is revealed, while Ricoeur emphasizes the role of language and narrative in interpreting experience, understanding the self, and shaping personal identity. Kant points to the importance of language in the process of education, the development of thinking and reasoning, and the moral formation of the individual, whereas Meirieu highlights the active role of the child in the learning process, in which meanings are not passively received but constructed through language, dialogue, exploration, and communication.

The relationship between language and image is examined through Ingarden's understanding of the literary work as a structure that is fully realized only in the encounter with the reader, whereby words initiate the process of concretization and the creation of inner representations. This view is complemented by Comenius's pedagogical understanding of the necessity of connecting words with sensory experience, objects, and images, thereby enabling a more complete understanding and more lasting acquisition of meaning. Accordingly, word and image are regarded in this thesis as complementary factors that foster children's imagination, visual thinking, understanding, and literary reception. Speech is understood as the active and individual use of language that develops through the child's direct interaction with the environment, through listening, conversation, asking questions, describing, retelling, and creative expression. Particular importance is attributed to literary texts as a stimulus for vocabulary enrichment, the development of coherent speech, communicative abilities, and independent expression of thought.

On the basis of these theoretical foundations, the thesis analyzes the literary characteristics of Raičković's works for children, the concept and function of the fairy tale, poetic imagery, the symbolic and moral layers of literary works, as well as the possibilities of their application in contemporary preschool practice. The empirical part of the research was conducted through a questionnaire administered to preschool teachers and an analysis of older preschool children's reception of selected poems by Stevan Raičković. The results show that preschool teachers recognize the importance of Raičković's works for vocabulary enrichment, speech and imagination development, the understanding of poetic imagery, and the encouragement of creative expression. The children demonstrated a high level of interest, active participation in discussion, the ability to interpret literary texts, form their own representations, and relate what they had read to their personal experiences. The findings confirm that Stevan Raičković's literary works can be successfully applied in contemporary preschool practice as a stimulus for integrated learning and for the development of communication, imagination, creativity, and literary reception. It is concluded that the interweaving of word, image, and speech enables children not to receive literary texts passively, but to actively construct their meaning, express their own experience, and develop linguistic and creative abilities.

Keywords: *Stevan Raičković, children's literature, word, image, speech, language, literary reception, preschool child*

1. УВОД

Књижевност за децу представља један од најзначајнијих облика уметничког изражавања који истовремено доприноси језичком, когнитивном, емоционалном и социјалном развоју детета. У предшколском узрасту књижевно дело није само средство упознавања са светом уметности, већ и подстицај за развој мишљења, маште, комуникације и говорног изражавања. Дете књижевни текст доживљава целовито – кроз реч, слику и говор, повезујући прочитано или слушано са сопственим искуством, осећањима и представама о свету који га окружује.

Однос речи, слике и говора представља једно од темељних питања у разумевању начина на који дете усваја значења и гради сопствени доживљај књижевног текста. Реч омогућава именовање и обликовање искуства, слика подстиче визуелну представу и машту, док говор представља средство кроз које дете изражава своје мисли, осећања и тумачења. Управо прожимање ова три елемента чини основу књижевне рецепције у предшколском узрасту и ствара услове за целовит развој детета.

Стваралаштво Стевана Раичковића за децу представља изузетно погодан пример за проучавање ових односа. Његова дела одликују се богатим песничким језиком, израженом сликовитошћу, симболиком и блискошћу децјем искуству. У његовим песмама и бајкама реч не служи искључиво преношењу информација, већ постаје средство обликовања унутрашњих слика, подстицања маште и развоја говорног изражавања. Истовремено, моралне вредности, симболички слојеви и бајковити елементи његових дела пружају широке могућности за разговор, тумачење и различите облике стваралачког изражавања у предшколској пракси.

Полазећи од наведеног, предмет овог рада јесте сагледавање књижевности за децу Стевана Раичковића кроз однос речи, слике и говора, као и испитивање њеног значаја за развој говора и књижевне рецепције деце предшколског узраста. Посебна пажња усмерена је на место језика у процесу разумевања света, улогу визуелних представа у тумачењу књижевног текста, значај развоја говора у предшколском периоду, као и на књижевне особености Раичковићевог стваралаштва.

Теоријски део рада најпре разматра однос језика, речи, слике и говора као основних категорија које учествују у процесу децјег разумевања и комуникације. Потом се анализирају особености књижевности за децу Стевана Раичковића, са посебним освртом на бајку као књижевну врсту, симболичке и моралне аспекте његовог стваралаштва, као и његов значај за развој говорног изражавања. У другом

делу рада представљена је методологија спроведеног истраживања, након чега следи анализа и интерпретација добијених резултата, са циљем да се утврди на који начин васпитачи процењују значај Раичковићевих дела у развоју речи, слике и говора код деце предшколског узраста. Основни циљ рада јесте да укаже на могућности примене књижевности Стевана Раичковића у савременој предшколској пракси, као и да покаже да повезивање речи, слике и говора представља значајан пут ка развоју језичких способности, маште, комуникације и целовитог дечјег стваралачког изражавања.

1. ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

1.1. Језик и реч

Језик представља једну од основних одредница људског постојања и средство посредством којег човек успоставља однос према свету, другима и самом себи. Он није само систем знакова који служи преношењу информација, већ сложена духовна, културна и друштвена појава која омогућава обликовање искуства, развој мишљења и стварање значења. Захваљујући језику човек именује појаве, изражава осећања, преноси знања и успоставља комуникацију, чиме језик постаје неодвојив од сваког облика људског деловања (Хајдегер, 2000).

Међу бројним филозофским тумачењима језика посебно место заузима мишљење Мартина Хајдегера, који језик не посматра као средство које човек користи по сопственој вољи, већ као темељ самог људског постојања. Према његовом схватању, човек не говори језиком само зато што жели да нешто саопшти, већ је човек у суштини биће које пребива у језику. Управо зато Хајдегер истиче да је „језик кућа бивствовања“, наглашавајући да се човеково разумевање света обликује управо кроз језик (Хајдегер, 2000). Полазећи од оваквог разумевања језика, може се закључити да реч има далеко шири значај од свакодневне комуникације. Реч није само ознака за неки предмет или појаву, већ начин на који човек открива стварност и даје јој смисао. Она омогућава да оно што је доживљено, замишљено или осећано добије своје место у човековом искуству. Због тога се сваки развој личности истовремено може посматрати и као развој способности разумевања и употребе речи (Хајдегер, 2000).

Хајдегер посебно наглашава да језик није нешто што је човек створио како би олакшао комуникацију, већ простор у коме се открива истина о свету. Човек, према

овом становишту, не влада језиком, већ је управо језик тај који човека уводи у разумевање стварности. Сваки сусрет са речју представља истовремено и сусрет са новим значењем, јер реч открива оно што до тада није било у потпуности спознато. На тај начин језик постаје темељ сваког мишљења, сазнања и културног стваралаштва (Хајдегер, 2000). Посматрано из угла књижевности, овакво разумевање језика добија посебан значај. Књижевно дело не преноси само одређене информације, већ посредством речи обликује читав свет значења, осећања и симболичких представа. Читалац током читања не усваја само садржај текста, већ постепено открива нове начине разумевања света, људи и сопственог искуства. Управо зато књижевност представља један од најсложенијих облика употребе језика, јер реч добија естетску, симболичку и духовну вредност (Хајдегер, 2000).

У предшколском узрасту значај речи постаје још израженији, јер дете посредством језика постепено обликује своје прве представе о свету. Усвајањем нових речи дете не проширује само речник, већ истовремено развија способност запажања, категоризације, разумевања односа међу појавама и изражавања сопствених осећања. Реч тако постаје средство развоја мишљења, али и средство посредством којег дете успоставља односе са другим људима и постаје активан учесник у друштвеном животу. Посебну улогу у овом процесу има књижевност за децу. Слушајући приче, песме и бајке, дете долази у додир са богатим језичким изразом који превазилази свакодневни говор. Књижевни текст упознаје дете са новим речима, необичним језичким конструкцијама, метафорама и симболима, подстичући га да постепено развија осетљивост за лепоту језика. На тај начин реч престаје да буде само средство именовања и постаје средство стварања, маште и доживљаја.

Размишљајући о значају речи, Хајдегер указује и на њену стваралачку природу. Песнички језик, према његовом мишљењу, није удаљавање од стварности, већ начин њеног дубљег откривања. Управо у поезији реч показује своју највећу снагу, јер није ограничена искључиво практичном функцијом, већ омогућава човеку да открије нове односе, значења и доживљаје. Због тога песничка реч има посебан значај у формирању естетске осетљивости и духовног развоја личности (Хајдегер, 2000).

Овакво схватање језика има посебну вредност у тумачењу књижевности за децу Стевана Раичковића. Његова поезија не почива само на описивању природе, догађаја или ликова, већ пре свега на богатству песничког језика који подстиче дете да открива нова значења речи. Ритам, звучност, понављања и сликовитост његовог израза омогућавају да реч истовремено буде средство разумевања, игре и естетског

доживљаја, што његово стваралаштво чини изузетно значајним за рад са децом предшколског узраста. Полазећи од Хајдегеровог разумевања језика као простора у коме човек открива свет и себе, може се закључити да реч у предшколском васпитању не треба да буде сведена само на усвајање нових појмова. Она представља средство развоја личности, комуникације, маште и књижевне рецепције. Управо зато избор квалитетних књижевних дела, међу којима стваралаштво Стевана Раичковића заузима значајно место, има посебну вредност у савременој васпитно-образовној пракси, јер омогућава детету да кроз богатство речи постепено изграђује сопствени доживљај света.

Језик, према Хајдегеру, није предмет којим човек располаже, нити средство које служи искључиво за преношење мисли. Напротив, језик је простор у коме се открива само бивствовање, јер човек свет не упознаје независно од језика, већ га управо посредством језика разумева и тумачи. Због тога свака реч носи могућност откривања новог значења, а човек постаје биће које је позвано да ослушкује језик, а не само да га употребљава. На тај начин језик добија онтолошку димензију, јер представља место на коме се сусрећу човек, мишљење и свет (Хајдегер, 2000). Посебну пажњу Хајдегер посвећује песничком језику, сматрајући да се управо у поезији најпотпуније открива суштина језика. За разлику од свакодневног говора, који је често усмерен ка практичној комуникацији, песничка реч омогућава човеку да уочи дубље односе међу појавама и да стварност сагледа на нов начин. Песнички језик не објашњава свет, већ га открива, остављајући простор за различита тумачења и лични доживљај читаоца (Хајдегер, 2000). Овакво схватање песничке речи има посебан значај у књижевности за децу. Дете не приступа песми као логичком низу информација, већ као простору игре, маште и откривања. Оно постепено уочава ритам, звучност, понављања и сликовитост језика, чиме развија осетљивост за значење речи и њихову лепоту. Управо зато песнички текст има велики потенцијал да подстакне не само говорни развој, већ и емоционални и естетски доживљај света.

Реч у књижевном делу истовремено носи и објективно и субјективно значење. Док један део значења произилази из самог текста, други настаје у сусрету читаоца са текстом. Свако дете, полазећи од сопственог искуства, гради сопствено разумевање прочитаног, због чега исти књижевни текст може изазвати различите представе, осећања и тумачења. Управо та отвореност књижевне речи представља једну од њених највећих вредности. Пол Рикер овакво разумевање додатно продубљује указујући да човек сопствени живот разуме кроз приче које прича и које слуша. Наратив, према

његовом мишљењу, омогућава повезивање појединачних искустава у смислену целину, чиме се постепено обликује лични идентитет. Зато реч није само средство комуникације, већ средство посредством којег човек тумачи себе и сопствени положај у свету (Рикер, 2004).

У детињству овај процес има посебан значај. Кроз слушање прича, песама и бајки дете не усваја само нове речи, већ постепено гради представу о добру и злу, пријатељству, одговорности, лепоти и праведности. Књижевни текст постаје посредник између личног искуства детета и универзалних људских вредности, омогућавајући му да сопствена осећања препозна и именује речима. На тај начин језик постаје средство личног развоја, а не само средство комуникације. Рикер посебно истиче да разумевање текста подразумева и разумевање себе. Читалац током читања не открива само значење књижевног дела, већ истовремено преиспитује сопствене ставове, осећања и искуства. Ова идеја има велики значај за предшколско васпитање, јер разговор о књижевном тексту омогућава деци да слободно говоре о својим утисцима, упоређују поступке књижевних ликова са сопственим искуством и постепено развијају способност аргументованог изражавања мишљења (Рикер, 2004). Управо због тога улога васпитача није да детету понуди једино могуће тумачење књижевног текста, већ да га подстакне на разговор, постављање питања и самостално откривање значења. Отворена питања, различита мишљења и размена искустава омогућавају да реч постане средство заједничког промишљања, а не искључиво средство репродукције знања. Такав приступ у потпуности је у складу са савременим схватањима предшколског васпитања, која наглашавају активну улогу детета у процесу учења. Наратив има посебан значај у овом процесу, јер омогућава човеку да појединачне догађаје повеже у смислену целину. Кроз приче, бајке и песме дете постепено усваја обрасце мишљења, разумева односе међу људима и развија способност да сопствено искуство саопшти другима. Због тога књижевност за децу има далеко шири значај од забаве или естетског доживљаја, јер учествује у обликовању начина на који дете разуме себе и свет који га окружује. Овакво разумевање улоге језика непосредно је повезано са васпитањем.

Имануел Кант сматра да човек не постаје човек сам по себи, већ васпитањем. Васпитање омогућава развој способности које су човеку дате као могућности, а језик представља једно од најважнијих средстава тог развоја. Кроз говор, разговор и усвајање речи дете постепено развија разум, способност расуђивања и моралног промишљања. Због тога је васпитање неодвојиво од језичког развоја, јер се човек

обликује управо у комуникацији са другима (Kant, 2003). Кант посебно истиче да васпитање није усмерено искључиво на стицање знања, већ на развој слободне и одговорне личности.

Да би дете могло да разуме свет и доноси моралне одлуке, неопходно је да развија способност разумевања речи, изражавања мишљења и аргументованог разговора. У том смислу језик постаје средство моралног и интелектуалног развоја, а не само средство комуникације. Управо зато је неопходно да се од најранијег узраста детету омогући сусрет са квалитетним језичким и књижевним садржајима. На Кантова схватања надовезује се Филип Мерије, који образовање и васпитање посматра као јединствен процес у коме се развија целокупна личност детета. Према његовом мишљењу, задатак васпитања није преношење готових знања, већ стварање услова у којима ће дете активно мислити, постављати питања, истраживати и самостално градити значења. У том процесу језик представља основно средство комуникације, сарадње и заједничког учења (Meirieu, 2015).

У савременој предшколској пракси оваква схватања имају посебан значај. Васпитач није само преносилац информација, већ организатор подстицајног окружења у коме деца разговарају, постављају питања, тумаче књижевне текстове и заједнички откривају њихова значења. Кроз такве активности реч добија своју пуну функцију – она постаје средство комуникације, сарадње, мишљења и стваралаштва. Управо у томе огледа се вредност књижевности у предшколском васпитању, јер она природно подстиче развој ових способности. Стваралаштво Стевана Раичковића у потпуности одговара оваквом схватању улоге језика. Његове песме и бајке не пружају готове одговоре, већ позивају дете на размишљање, разговор и стваралачко тумачење. Богатство песничког израза, звучност речи, симболика и блискост природи омогућавају детету да кроз читање развија не само речник, већ и способност повезивања појава, изражавања осећања и разумевања моралних вредности. Због тога Раичковићева дела имају изузетан потенцијал за примену у предшколским установама. Синтетички посматрано, Хајдегер језик одређује као простор у коме се открива свет, Рикер га повезује са изградњом личног идентитета, Кант указује на његову улогу у васпитању човека, док Мерије наглашава значај језика у процесу активног учења и образовања.

Иако припадају различитим филозофским и педагошким традицијама, сви ови аутори полазе од заједничке претпоставке да реч није само средство комуникације, већ темељ разумевања, развоја личности и успостављања односа са светом. Полазећи

од наведених теоријских становишта, може се закључити да реч представља основни носилац књижевног доживљаја и неизоставан услов развоја говора, мишљења и маште код детета предшколског узраста. Управо зато књижевност за децу Стевана Раичковића има значајно место у васпитно-образовном процесу, јер својим богатим језиком, песничким сликама и симболичким значењима подстиче развој речника, комуникације и стваралачког изражавања. Истовремено, реч у његовим делима не делује изоловано, већ је у сталном односу са визуелним представама које се обликују током читања и слушања текста. Због тога је, након разматрања значаја језика и речи, неопходно посветити пажњу и односу језика и слике као следећем важном аспекту разумевања књижевног дела и његове примене у предшколској пракси.

1.2. Језик и слика

Језик и слика представљају два међусобно повезана начина посредством којих човек упознаје, тумачи и обликује свет који га окружује. Док реч омогућава именовање, описивање и преношење значења, слика омогућава непосредно визуелно доживљавање и стварање унутрашњих представа. Уметничко дело најчешће настаје управо у прожимању ова два елемента, јер реч покреће стварање слике у свести читаоца, док визуелна представа продубљује разумевање текста. Посебно у детињству, када се свет пре свега упознаје чулним путем, овај однос има изузетан значај за развој мишљења, маште и говора. Роман Ингарден у својој *Онтологији уметности* указује да књижевно дело није потпуно затворена целина, већ уметничка творевина која своје пуно постојање остварује тек у сусрету са читаоцем. Према његовом мишљењу, текст представља основу на којој читалац постепено изграђује сопствене представе, повезујући написане речи са личним искуством, знањем и маштом. Управо зато сваки читалац може различито доживети исто књижевно дело, јер процес разумевања подразумева активно учешће у обликовању његовог значења (Ингарден, 1975).

Ингарден сматра да се књижевно дело састоји од више слојева који заједно чине његову уметничку структуру. Поред звучног слоја речи и њиховог значења, посебно место имају предмети, ликови, простор и догађаји који се постепено обликују у свести читаоца. Ови елементи нису у потпуности дати самим текстом, већ их читалац допуњује сопственом маштом. Управо због тога читање представља стваралачки процес, а не пасивно примање информација (Ингарден, 1975). Један од најзначајнијих

Ингарденових појмова јесте конкретизација књижевног дела. Он под тим подразумева процес у коме читалац, читајући текст, попуњава места која нису до краја одређена и ствара сопствену представу о свету књижевног дела. Дакле, текст не приказује све појединости, већ оставља простор читаоцу да их сам обликује. На тај начин књижевност подстиче активност маште и омогућава да сваки сусрет са делом буде ново искуство (Ингарден, 1975). Посматрано из угла развоја детета, Ингарденово схватање има посебан значај. Предшколско дете не прима књижевни текст као готов опис стварности, већ током слушања непрестано ствара сопствене визуелне представе. Оно замишља изглед ликова, простор, боје, покрете и односе међу јунацима, повезујући их са сопственим искуством. На тај начин машта постаје посредник између речи и разумевања.

Зато се може рећи да књижевна слика не настаје само у тексту, већ и у свести читаоца. Реч има снагу да покрене низ визуелних асоцијација које омогућавају да се описани свет „види“ и онда када није приказан. Управо у томе лежи разлика између књижевне и ликовне уметности. Док ликовна уметност непосредно приказује предмет, књижевност га обликује посредством речи, препуштајући читаоцу да га доврши сопственом маштом (Ингарден, 1975). Ова способност речи да изазове слику има посебан значај у књижевности за децу. Дете током слушања песме или приче истовремено слуша речи и ствара унутрашње представе о ономе што се описује. Тако се развијају машта, пажња, памћење и способност симболичког мишљења. Што је песнички језик богатији и сликовитији, то су и унутрашње представе које дете гради сложеније и богатије.

Посебна вредност књижевне слике огледа се у томе што она не служи само разумевању текста, већ подстиче емоционални доживљај. Слика настала у машти често изазива снажнији утисак него непосредно визуелно приказивање, јер се обликује у складу са личним искуством сваког читаоца. Због тога књижевност има способност да истовремено развија интелектуалне, емоционалне и естетске потенцијале детета. Овакво разумевање односа речи и слике посебно долази до изражаја у поезији. Песничка реч није усмерена искључиво на описивање, већ на стварање атмосфере, осећања и симболичких представа. Метафоре, поређења, персонификације и други стилски поступци омогућавају читаоцу да свет доживи на нов начин. Управо зато поезија представља један од најснажнијих подстицаја за развој дечје маште и визуелног мишљења.

Полазећи од Ингарденовог схватања, може се закључити да реч и слика не представљају супротстављене, већ комплементарне начине разумевања књижевног дела. Реч покреће процес стварања слике, док слика продубљује разумевање речи. У предшколском узрасту ова повезаност има посебан значај, јер омогућава детету да истовремено развија говор, машту, емоције и способност симболичког мишљења, што представља важну основу за каснији интелектуални и књижевни развој. Настављајући разматрање односа речи и слике, значајно је указати на педагошка схватања Јана Амоса Коменског, који је још у XVII веку указао на важност чулног сазнања у процесу учења. Полазећи од уверења да човек најпоузданије стиче знање непосредним посматрањем и искуством, Коменски је истицао да свака реч треба да буде повезана са предметом, појавом или сликом која је детету доступна чулном опажању. На тај начин реч престаје да буде апстрактан појам и постаје средство разумевања стварности (Коменски, 1997). Своје педагошке идеје Коменски је практично остварио у делу *Чулни свет у сликама (Orbis Sensualium Pictus)*, које се сматра једним од првих илустрованих уџбеника за децу. Основна намера овог дела била је да повезивањем речи, предмета и слике омогући детету лакше разумевање света који га окружује. Коменски је сматрао да учење постаје успешније онда када су чулно искуство, говор и мишљење међусобно повезани, јер се на тај начин знање усваја природно и трајно (Коменски, 1997).

Иако су Коменски и Ингарден припадали различитим временима и научним областима, њихова схватања се у једном важном аспект допуњују. Док Ингарден наглашава да се књижевна слика обликује у свести читаоца посредством речи, Коменски истиче да визуелна представа олакшава разумевање речи и света. Тако се може закључити да реч и слика нису конкурентни облици сазнања, већ међусобно условљени процеси који заједнички доприносе развоју мишљења, маште и разумевања. У предшколском узрасту ова повезаност има посебан значај. Дете најпре упознаје свет непосредним посматрањем, а затим постепено развија способност да чулне доживљаје претвара у речи и реченице. Када се током читања књижевног текста истовремено активирају визуелне представе, говор и емоције, процес разумевања постаје потпунији и трајнији. Због тога се савремена предшколска пракса заснива на интеграцији различитих начина учења, при чему се реч, слика и говор непрестано прожимају. Оваква схватања у потпуности су применљива на књижевност за децу Стевана Раичковића. Његова поезија не гради слике непосредним описивањем, већ пажљиво одабраним речима које покрећу машту читаоца. Природа, птице, облаци,

дрвеће, месец и други мотиви не представљају само елементе песничког света, већ постају симболичке слике које дете самостално обликује у својој свести. Управо због тога Раичковићева поезија подстиче активну рецепцију, а не пасивно прихватање текста. Посебну вредност његовог стваралаштва представља чињеница да песничке слике нису коначно одређене. Дете има слободу да замисли изглед ликова, простор, боје и атмосферу, ослањајући се на сопствено искуство и машту. Тако сваки читалац постаје активан учесник у обликовању значења књижевног дела, што у потпуности одговара Ингарденовом схватању конкретизације текста.

Истовремено, богатство песничких слика код Раичковића представља снажан подстицај за развој говорног изражавања. После читања његових песама деца природно желе да опишу оно што су замислила, да говоре о својим представама, упоређују их са представама друге деце и изражавају сопствене утиске. На тај начин визуелна представа постаје основа за развој речи и комуникације, што потврђује да су језик, слика и говор нераздвојни у процесу дечјег развоја. У савременој предшколској пракси овакви књижевни текстови пружају бројне могућности за интегрисане активности. Разговор о песничким сликама може бити полазиште за ликовно изражавање, драматизацију, музичке активности, игру улога или истраживање природних појава које се јављају у тексту. На тај начин деца истовремено развијају визуелну перцепцију, говорне способности, машту и сарадничке односе, што је у складу са савременим концепцијама предшколског васпитања. Повезивање речи и слике има посебну вредност и зато што омогућава детету да постепено развија симболичко мишљење. Оно учи да реч не означава само предмет, већ да може да носи осећање, поруку, идеју или симболичко значење. Управо кроз сусрет са квалитетним књижевним текстовима дете постепено развија способност да препознаје више нивоа значења, што представља један од важних предуслова успешне књижевне рецепције.

Полазећи од филозофских разматрања Романа Ингардена и педагошких ставова Јана Амоса Коменског, може се закључити да су реч и слика међусобно неодвојиви елементи у процесу разумевања књижевног дела. У стваралаштву Стевана Раичковића ова повезаност добија посебан значај, јер богатство песничких слика омогућава детету да истовремено развија машту, естетску осетљивост и способност говорног изражавања. Управо зато се његова дела могу успешно примењивати у предшколској пракси као подстицај за интегрисано учење, у коме се природно прожимају реч, слика и говор. Разматрање ових односа природно води ка следећем поглављу, у којем ће

пажња бити усмерена на однос језика и говора, односно на значај говорног развоја у процесу књижевне рецепције и целовитог развоја детета.

1.3. Језик и говор

Говор представља један од најсложенијих и најзначајнијих облика људске комуникације. Док језик постоји као систем знакова, правила и значења који припада одређеној језичкој заједници, говор представља његову непосредну и индивидуалну употребу у свакодневној комуникацији. Захваљујући говору човек не само да преноси информације, већ изражава осећања, обликује мисли, успоставља односе са другим људима и активно учествује у друштвеном животу. Управо зато развој говора представља један од најважнијих циљева предшколског васпитања и образовања (Вуковановић Растегорац, 2022). Развој говора почиње много пре него што дете изговори своју прву реч. Од најранијег узраста дете реагује на гласове, интонацију и ритам говора, постепено развијајући способност разумевања језичких порука. Прве речи представљају почетак сложеног процеса током којег се истовремено развијају речник, граматичка структура, способност разумевања и комуникацијске вештине. Због тога говорни развој треба посматрати као континуиран процес који је тесно повезан са целокупним когнитивним, емоционалним и социјалним развојем детета (Наумовић, 2000).

Према савременим методичким схватањима, говор се не развија изоловано, већ у непосредној интеракцији са окружењем. Дете учи да говори слушајући друге, постављајући питања, описујући предмете и појаве, препричавајући догађаје и учествујући у различитим комуникацијским ситуацијама. Управо зато је неопходно да окружење у коме дете одраста буде богато језичким подстицајима који ће га мотивисати да активно користи говор као средство комуникације (Келемен Милојевић, 2021). Посебан значај у развоју говора има књижевност за децу. Слушајући песме, приче и бајке, дете долази у контакт са језиком који је богатији, сликовитији и изражајнији од свакодневног говора. На тај начин постепено проширује свој речник, усваја нове језичке конструкције и развија осећај за лепоту матерњег језика. Књижевни текст истовремено подстиче дете да пажљиво слуша, памти, препознаје значења и касније их самостално користи у различитим говорним ситуацијама (Вуковановић Растегорац, 2022). Наумовић истиче да говорни развој није ограничен само на правилан изговор гласова, већ обухвата и способност разумевања, логичког повезивања мисли, богаћења речника и јасног усменог изражавања. Зато

активности у предшколској установи треба да подстичу децу да описују, објашњавају, упоређују, постављају питања и образлажу своје мишљење. Кроз такве активности говор постепено постаје средство мишљења, а не само средство комуникације (Наумовић, 2000).

Развој говора непосредно је повезан са развојем маште. Када дете слуша књижевни текст, оно истовремено ствара унутрашње представе, повезује их са сопственим искуством и покушава да их изрази речима. Управо зато разговор након читања има посебан значај. Кроз описивање ликова, препричавање радње и изражавање личних утисака деца не само да увежбавају говор, већ развијају способност повезивања мисли, аргументовања и активног слушања саговорника (Келемен Милојевић, 2021). У савременом предшколском васпитању све више се истиче значај дијалога као основног облика учења. Дете није пасиван прималац знања, већ активан учесник који кроз разговор гради сопствено разумевање света. Улога васпитача није да понуди готове одговоре, већ да поставља подстицајна питања, охрабрује различита мишљења и ствара атмосферу у којој ће се свако дете осећати слободним да говори. На тај начин говор постаје средство заједничког истраживања и сарадничког учења („Године узлета“, 2018). Књижевни текстови имају изузетну вредност управо зато што природно покрећу дијалог. После читања деца желе да говоре о ликовима, да објасне њихове поступке, упореде их са сопственим искуством или предложе другачији завршетак приче. Такве активности подстичу развој наративног говора, богаћење речника и формирање сложенијих реченичних конструкција. Истовремено, развијају се способност слушања, поштовање туђег мишљења и култура комуникације.

Посматрано из угла теме овог рада, посебну вредност има чињеница да се говор не развија одвојено од речи и слике. Док реч покреће разумевање, а слика подстиче стварање унутрашњих представа, говор омогућава детету да сопствени доживљај подели са другима. Управо у том прожимању речи, слике и говора обликује се целовито искуство књижевне рецепције, које представља један од најзначајнијих циљева рада са књижевним текстом у предшколском узрасту. Стваралаштво Стевана Раичковића представља изузетно погодан подстицај за развој говорног изражавања. Његове песме одликују се ритмичношћу, музикалношћу, богатством песничких слика и језичком једноставношћу која је блиска децем искуству. Управо због тога оне лако подстичу разговор, препричавање, драматизацију и различите облике усменог

изражавања, омогућавајући деци да говор природно развијају кроз игру, књижевност и комуникацију.

2. КЊИЖЕВНОСТ ЗА ДЕЦУ СТЕВАНА РАИЧКОВИЋА

2.1. Стеван Раичковић као писац за децу

Сам Раичковић је истицао да је писање за децу настало готово спонтано, називајући га „случајном епизодом“ свог књижевног рада (Раичковић, 1996). Међутим, књижевна критика показује да овај део његовог опуса далеко превазилази оквире успутног стварања. Љуштановић (2007) наглашава да Раичковићево стваралаштво за децу представља особен и трајан допринос српској књижевности, јер је успело да сачува високе естетске критеријуме и у делима намењеним најмлађим читаоцима. Стеван Раичковић заузима значајно место у српској књижевности као један од најистакнутијих лирских песника друге половине двадесетог века. Иако је његово стваралаштво пре свега везано за поезију намењену одраслима, значајан део његовог опуса чине и дела за децу, која су својом уметничком вредношћу и поетском особеношћу стекла трајно место у српској дејој књижевности. Посебност Раичковићеве поетике огледа се у спајању лирског доживљаја света са једноставним и деци блиским мотивима. У његовим песмама и бајкама природа није само простор у коме се радња одвија, већ активни учесник песничког света. Дрвеће, птице, ветар, месец и други мотиви добијају симболичка значења, чиме се свакодневица преображава у простор маште и поетске игре. Како истиче Петровић (1991), Раичковић је остао веран поетској традицији заснованој на лиричности, музикалности и унутрашњој хармонији, избегавајући рационалистички и поучни приступ који је дуго био присутан у књижевности за децу. У његовом песништву препознају се теме које ће постати трајна обележја читавог опуса – природа, детињство, тишина, самоћа и човеков унутрашњи свет. Ракитић (2001) указује да управо ови тематски кругови обликују препознатљив песнички универзум Стевана Раичковића, у коме се лични доживљај непрестано прожима са универзалним људским искуством.

Посебно место у његовом стваралаштву заузимају Мале бајке, које представљају један од најуспелијих примера модерне српске ауторске бајке. За разлику од традиционалних бајки, у којима доминирају чудесни догађаји и јасно подељени ликови, Раичковић гради свет у коме фантастично природно произилази из

свакодневице. Турјачанин (1985) истиче да се у Малим бајкама чудесно не јавља као циљ само по себи, већ као средство дубљег разумевања природе, човека и живота. Једна од најзначајнијих особености Раичковићевог стваралаштва јесте његово поверење у читаоца. Он не поједностављује језик нити намеће готове поуке, већ кроз песничке слике, симболе и ненаметљиву игру речима подстиче дете да активно учествује у откривању значења текста. Управо захваљујући таквом приступу, његова дела подједнако привлаче децу и одрасле, јер свако у њима може открити нове слојеве значења (Потић, 2014). Уметничка вредност Раичковићевог стваралаштва не огледа се само у лепоти песничког израза, већ и у његовој способности да код читаоца развије осетљивост за природу, језик и човека. Због тога његова дела представљају значајан део савремене српске књижевности за децу и драгоцен су подстицај развоју маште, говорног изражавања и књижевне рецепције у предшколском узрасту. Управо ове особине представљају полазиште за анализу његових бајки и песама у наредним поглављима рада.

2.2. Појам и настанак бајке

Бајка представља једну од најстаријих и најзначајнијих књижевних врста која је током векова задржала своје место у усменој и писаној књижевности различитих народа. Од најранијих времена она је била средство посредством којег су се преносила животна искуства, моралне вредности, веровања и представе о свету. Иако је настала у оквиру усмене традиције, бајка је временом прерасла своје првобитне оквири и постала самостална уметничка форма која је задржала универзалну привлачност за читаоце различитог узраста. Њена дуговечност произилази из способности да на једноставан, али симболички богат начин проговори о основним људским питањима, попут добра и зла, правде, љубави, страха, наде и смисла живота (Солар, 2005). У теорији књижевности бајка се одређује као епска књижевна врста у којој се стварни и фантастични свет прожимају без јасне границе. За разлику од реалистичне приповетке, у бајци се натприродни догађаји прихватају као природни и не изазивају чуђење ни код ликова ни код читаоца. Управо такав однос према чудесном представља једно од њених основних обележја, јер омогућава да се кроз симболичке слике прикажу универзалне истине о човеку и свету (Солар, 2005). Најранији облици бајке настали су у усменој традицији и дуго су се преносили искључиво казивањем. Усмено преношење условило је њихову сталну променљивост, јер је сваки приповедач прилагођавао причу времену, месту и слушаоцима. Иако су се поједини мотиви

мењали, основна структура бајке остала је препознатљива, што указује на постојање дубљих образаца који су заједнички различитим културама. Управо зато су бајке различитих народа често сличне, иако су настајале независно једна од друге (Проп, 1982).

Значајан допринос научном проучавању бајке дао је Владимир Проп, који је у делу *Морфологија бајке* показао да се иза различитих фабула крије заједничка композициона структура. Анализирајући велики број руских народних бајки, Проп је утврдио да се у њима понављају исте функције ликова и исти редослед догађаја, без обзира на различите мотиве и јунаке. Према његовом мишљењу, управо функције ликова, а не њихове индивидуалне особине, представљају основу морфологије бајке (Проп, 1982). Пропово тумачење означило је прекретницу у изучавању бајке јер је пажњу усмерило са појединачних ликова на њихову улогу у развоју радње. Тако се показало да су одлазак јунака, сусрет са помагачем, савладавање препрека и коначна победа над злом структурни елементи који се јављају у великом броју бајки. Ови обрасци не представљају случајност, већ сведоче о дубоко укоревљеним начинима на које човек организује причу и разуме свет (Проп, 1982). Иако је народна бајка представљала полазиште за развој овог жанра, временом се јавља и ауторска бајка, у којој писац задржава поједине елементе традиционалне структуре, али их обликује у складу са сопственом поетиком. Ауторска бајка не мора доследно следити композицију народне бајке, већ у први план може ставити психолошку мотивацију ликова, симболичност, филозофска питања или поетску сликовитост. Управо у томе огледа се њена уметничка самосталност и могућност сталног жанровског развоја (Солар, 2005).

Развој ауторске бајке довео је до појаве модерне бајке, која се значајно разликује од традиционалних облика. Уместо јасно подељених ликова и предвидљивог тока радње, модерна бајка отвара простор за симболичка значења, сложеније односе међу ликовима и различита тумачења. Фантастично више није искључиво средство забаве, већ постаје начин разматрања човековог унутрашњег света и његовог односа према стварности (Тодоров, 1987). Цветан Тодоров указује да се суштина фантастичног не налази само у присуству чудесних догађаја, већ у тренутку неодлучности који настаје између рационалног и натприродног објашњења. Управо та неодлучност омогућава читаоцу да непрестано преиспитује природу приказаног света, што фантастичну књижевност чини вишезначном и отвореном за различита тумачења (Тодоров, 1987). Савремена књижевност за децу све чешће прихвата управо овакав приступ бајци.

Чудесно се више не јавља као нешто што је одвојено од стварности, већ постаје њен саставни део. Фантастични мотиви повезују се са свакодневним животом, природом и човековим унутрашњим доживљајем света, чиме бајка добија нове уметничке могућности и постаје ближа савременом читаоцу (Пијановић, 2005). Полазећи од наведених теоријских становишта, може се закључити да бајка представља изузетно сложену књижевну врсту чија вредност далеко превазилази оквире дејче књижевности. Њена симболичност, фантастичност и универзалност омогућавају различите нивое тумачења, због чега је она истовремено предмет интересовања књижевне теорије, филозофије, психологије и педагогије. Управо на тим основама развија се и бајковито стваралаштво Стевана Раичковића, које, ослањајући се на традицију, истовремено гради оригиналан песнички свет. Због тога је, након разматрања појма и развоја бајке, неопходно посветити пажњу дубљим симболичким слојевима њене структуре, односно питању колективног несвесног у бајковитој стварности.

2.3.Колективно несвесно у бајковитој стварности

Једно од најзначајнијих обележја бајке јесте њена универзалност. Без обзира на време и простор у коме је настала, бајка говори о темама које су блиске сваком човеку – одрастању, суочавању са страхом, победи добра, трагању за смислом и припадањем. Управо због тога многи теоретичари сматрају да се у бајкама препознају универзални симболи и обрасци који превазилазе појединачне културе и историјске околности. Концепт колективног несвесног, који је развио Карл Густав Јунг, полази од становишта да човечанство дели заједничко наслеђе симбола, архетипова и праслика које се испољавају у митовима, легендама и бајкама. Архетипови не представљају готове слике, већ урођене обрасце доживљавања и разумевања света. Због тога се у различитим народним и ауторским бајкама појављују слични мотиви, попут пута, светлости, таме, шуме, воде, сунца или необичних помагача, који носе дубља симболичка значења.

У књижевности за децу ови симболички обрасци имају посебан значај, јер деца природно прихватају свет бајке као простор у коме се стварност и машта међусобно прожимају. Бајковита стварност омогућава детету да кроз симболичке представе разуме односе, осећања и животне ситуације које још увек не може у потпуности рационално да објасни. Управо зато бајка није само прича о чудесним догађајима, већ

простор у коме се обликују прва животна искуства, вредности и представе о свету. Иако се Стеван Раичковић не ослања на традиционални модел народне бајке, његове *Мале бајке* садрже бројне елементе бајковите симболике. Свет природе, небеска тела, биљке, животиње и наизглед безначајни предмети постају носиоци универзалних значења, омогућавајући читаоцу да кроз једноставне књижевне слике открива сложене животне истине. На тај начин Раичковић наставља традицију бајке, али је обликује у складу са савременим поетским изразом, у коме чудесно није одвојено од стварности, већ произилази из ње.

2.4. Опозициони модели у бајкама Стевана Раичковића

Бајка своју уметничку снагу не гради искључиво на присуству фантастичних догађаја, већ на систему супротности које покрећу радњу и обликују значење. Скоро свака бајка заснива се на извесном сукобу, било да је реч о борби добра и зла, светлости и таме, живота и смрти, страха и храбрости или човека и природе. Управо захваљујући овим супротностима читалац постепено открива вредности које бајка преноси. Оне нису само композиционо средство, већ начин да се прикаже сложеност човековог унутрашњег света и његовог односа према окружењу (Проп, 1982). У традиционалној народној бајци опозиције су углавном јасно постављене. Добро је награђено, зло кажњено, а граница између њих ретко је доведена у питање. Такав модел омогућава лако препознавање моралних вредности и пружа читаоцу осећај правде и коначног поретка. Савремена ауторска бајка, међутим, одступа од овакве једноставне поделе. У њој супротности нису увек оштро раздвојене, већ се прожимају, допуњују и мењају, што читаоца подстиче на дубље промишљање текста (Тодоров, 1987). Управо се у томе препознаје оригиналност Стевана Раичковића. Он не гради бајковити свет на спектакуларним сукобима, већ на тихим и готово не приметним супротностима које постоје у природи, човеку и његовом унутрашњем доживљају. Због тога његове бајке не делују као приче о победи једне стране над другом, већ као поетско трагање за равнотежом међу различитим силама које обликују свет. Једна од најзначајнијих опозиција у Раичковићевом стваралаштву јесте однос добра и зла. За разлику од класичних бајки, зло код њега најчешће нема препознатљиво лице. Оно није оличено у вештици, аждаји или неком другом негативном јунаку, већ се испољава као усамљеност, страх, равнодушност или губитак блискости са природом. На исти начин ни добро није представљено као херојски подвиг, већ као способност

разумевања, саосећања, стрпљења и прихватања другог. Таквим поступком писац приближава моралне вредности искуству детета, показујући да се добро најчешће испољава у малим, свакодневним поступцима. Посебно место у његовим бајкама заузима опозиција светлости и таме. Светлост код Раичковића није само природна појава, већ симбол наде, откривања и духовне блискости. Насупрот томе, тама не означава искључиво опасност, већ простор неизвесности, самоће и трагања. Управо због тога његова поетика избегава једнозначна тумачења. Тама није увек негативна, као што ни светлост није искључиво знак победе. Оне заједно обликују динамику живота, баш као што се смењују дан и ноћ, тишина и звук, близина и удаљеност.

Још један важан опозициони модел јесте однос човека и природе. Док је у великом делу савремене књижевности природа само позорница на којој се одвија радња, код Раичковића она постаје равноправан учесник приче. Дрво, птица, облак, ветар или зрно песка поседују сопствени живот и сопствену вредност. Човек није господар природе, већ њен саговорник. Управо у том односу препознаје се дубоко поштовање према свету који окружује човека, што његовом стваралаштву даје снажну еколошку и хуманистичку димензију. Чини се да Раичковић управо кроз природу говори о човеку. Његови ликови често не изговарају велике истине, али их откривају посматрајући дрво, слушајући ветар или разговарајући са Месецем. Такав поступак није случајан. Он показује да човек најдубље разумевање света не стиче онда када покушава да га освоји, већ онда када уме да га слуша. Управо овде препознаје се песничко уверење да је човек неодвојив од природе и да је свака нарушена равнотежа истовремено нарушавање човековог унутрашњег света.

Значајну улогу има и опозиција стварности и фантастике. Код Раичковића фантастично не нарушава стварност, већ израста из ње. Месец разговара са дечаком, птице разумеју људске мисли, а зрно песка постаје носилац велике животне приче, али све то делује природно и уверљиво. Управо овде долази до изражаја оно што Тодоров препознаје као особеност фантастичне књижевности — читалац прихвата чудесно јер га оно води ка дубљем разумевању стварности, а не удаљава од ње (Тодоров, 1987). Можда најсуптилнија супротност у Раичковићевом стваралаштву јесте однос самоће и заједништва. Његови јунаци често пролазе кроз тренутке усамљености, али она никада није представљена као коначно стање. Самоћа постаје простор сазревања, ослушкивања и сусрета са самим собом, након чега следи повратак другом бићу, природи или свету. Такав мотив има посебну васпитну вредност јер показује да човек расте и у тишини и у односу са другима.

У раду са децом предшколског узраста ови опозициони модели имају велики педагошки потенцијал. Они омогућавају васпитачу да кроз разговор не нуди готове одговоре, већ да децу подстакне да самостално размишљају о поступцима ликова, њиховим изборима и осећањима. Уместо питања ко је добар, а ко лош, много је драгоценије питати зашто је неки лик поступио на одређени начин, шта је могао да учини другачије и како би се дете осећало у сличној ситуацији. На тај начин књижевност постаје простор дијалога, а не усвајања готових моралних формула. Раичковићеве бајке управо зато заузимају посебно место у савременој књижевности за децу. Њихова вредност није у томе што нуде једноставне одговоре, већ што уче читаоца да свет посматра као простор у коме супротности нису непријатељи, већ услови равнотеже и развоја. Добро се не открива без могућности избора, светлост нема значење без таме, а човек не може разумети себе ако изгуби везу са природом. Управо у таквом поетском прожимању супротности лежи трајна уметничка вредност Раичковићевог бајковитог света и његова изузетна погодност за развој критичког мишљења, емпатије и говорног изражавања код деце предшколског узраста.

2.5. Морални судови

Једна од важних функција бајке огледа се у обликовању моралних вредности. Од најранијег детињства дете кроз књижевне текстове постепено упознаје појмове добра, правичности, одговорности, поштења и саосећања. За разлику од непосредног поучавања, бајка ове вредности преноси посредно, кроз поступке ликова, њихове изборе и последице које из тих избора произилазе. Морални судови у бајци не представљају готова правила која дете треба да запамти, већ подстицај за размишљање и разговор. Кроз идентификацију са књижевним јунацима дете развија способност да разуме различите поступке, препозна њихове последице и постепено изграђује сопствени систем вредности. Управо зато савремена методика књижевности не инсистира на тражењу „једине исправне поруке“ дела, већ подстиче децу да износе сопствена мишљења, упоређују различите ставове и образлажу своје закључке. У *Малим бајкама* Стевана Раичковића морал није приказан као строго подељен однос добра и зла, већ као резултат унутрашњег сазревања ликова и њиховог односа према свету који их окружује. Његови јунаци не постају вредни зато што су награђени, нити су кажњени искључиво зато што су погрешили. Напротив, кроз сусрет са природом, другим бићима и сопственим искуством они постепено откривају вредности као што

су доброта, слобода, разумевање и поштовање живота. Овакво обликовање моралних судова посебно је значајно у предшколском узрасту, јер подстиче децу да о књижевном тексту разговарају, постављају питања и самостално промишљају поступке ликова. На тај начин бајка постаје средство развоја моралне осетљивости, емпатије и критичког мишљења, а не само извор готових поука.

2.6. Свет у сликама

Једна од најупечатљивијих особености књижевног стваралаштва Стевана Раичковића јесте изузетна сликовитост његовог песничког израза. Свет који обликује у својим песмама и бајкама не заснива се на опширним описима, већ на пажљиво одабраним речима које у свести читаоца покрећу читав низ визуелних, звучних и емоционалних представа. Управо због тога његова дела не читају се само разумом, већ се истовремено доживљавају чулима и маштом. Читалац не прати само радњу, већ постепено „види“ свет који се рађа из речи. Поетска слика представља једно од основних обележја књижевног језика. За разлику од свакодневног говора, чији је циљ преношење информације, песнички језик настоји да код читаоца пробуди представу, осећање и доживљај. Реч више није само средство именовања предмета, већ постаје средство стварања нове стварности. Управо у томе лежи суштина књижевне слике – она не приказује свет онаквим какав јесте, већ онаквим какав га човек доживљава (Солар, 2005). Овакво разумевање уметничке слике непосредно се надовезује на ставове Романа Ингардена, који указује да књижевно дело своју пуноћу достиже тек у свести читаоца. Текст не садржи готове слике, већ их покреће. Читалац, читајући дело, испуњава његова „неодређена места“ сопственом маштом, искуством и емоцијама. Управо зато два читаоца никада не виде потпуно исту књижевну слику, иако читају исти текст (Ингарден, 1975).

У Раичковићевом стваралаштву природа представља најбогатији извор песничких слика. Дрвеће, облаци, птице, ветар, река, камен или месец нису само делови пејзажа, већ живи учесници песничког света. Они поседују свој ритам, свој глас и своје симболичко значење. Тако природа престаје да буде позадина радње и постаје језик којим писац говори о човеку, његовим осећањима и животним искуствима. Посебно је занимљиво што Раичковић ретко описује природу онаквом каква је у стварности. Он не тежи верном приказивању пејзажа, већ ствара поетску стварност у којој се природа непрестано преображава. Ветар може постати гласник,

месец саговорник, а зрно песка носилац читавог једног света. Управо овакви поступци омогућавају детету да природу доживи као простор игре, маште и откривања, а не само као скуп природних појава. Песничка слика код Раичковића не почива искључиво на визуелним представама. У његовим делима подједнако су присутне звучне, тактилне и емоционалне слике. Читалац не само да „види“ шуму или реку, већ готово чује шум лишћа, осећа кретање ветра и тишину ноћи. Управо такво прожимање различитих чулних утисака ствара снажан естетски доживљај и омогућава детету да књижевни текст доживи свим својим чулима. Значај песничке слике нарочито долази до изражаја у предшколском узрасту. Дете свет најпре упознаје непосредним чулним искуством, због чега му је ближи књижевни текст који покреће машту него текст који се заснива на апстрактним објашњењима. Када слуша Раичковићеве песме и бајке, дете спонтано ствара сопствене представе о простору, бојама, звуковима и ликовима, чиме се истовремено развијају машта, пажња и говорно изражавање. Управо зато је читање Раичковићевих дела готово увек подстицај за стваралачко изражавање. Дете жели да нацрта оно што је замислило, да исприча како изгледа његов месец, како пева његова птица или куда дува његов ветар. Овде се јасно уочава природна повезаност речи, слике и говора. Оно што је најпре настало као унутрашња представа постепено постаје цртеж, разговор, драматизација или неки други облик дечјег стваралаштва.

Коменски је још у *Чулном свету у сликама* указивао да је дете најуспешније онда када су реч, предмет и слика међусобно повезани (Коменски, 1997). Иако Раичковић припада потпуно другачијем времену и књижевном изразу, његово стваралаштво на изузетно леп начин потврђује ову педагошку идеју. Његове песничке слике не замењују стварност, већ подстичу дете да је пажљивије посматра, богатије доживљава и слободније описује. Посматрано из угла савремене предшколске праксе, песничка слика има далеко шири значај од књижевног доживљаја. Она представља полазиште за интегрисано учење, јер повезује језички, ликовни, музички, драмски и сазнајни развој детета. Једна Раичковићева песма може постати повод за разговор, цртање, музичку импровизацију, драматизацију или истраживање појава у природи. На тај начин књижевност престаје да буде издвојена активност и постаје место сусрета различитих области учења. Чини се да управо у томе лежи трајна вредност стваралаштва Стевана Раичковића. Његов песнички свет не нуди детету готове слике, већ га позива да их само ствара. Не намеће значења, већ буди радозналост. Не учи дете да свет посматра онако како га види писац, већ га охрабрује да га открива сопственим очима. Управо зато његова дела представљају драгоцен подстицај развоју маште,

естетске осетљивости и говорног изражавања. У њима се реч претвара у слику, слика покреће говор, а говор постаје средство кроз које дете обликује сопствени доживљај света. Управо овај склад речи, слике и говора чини суштину Раичковићеве поетике и потврђује његово значајно место у савременој књижевности за децу.

2.7. Развој говора и књижевно дело Стевана Раичковића

Развој говора представља један од најзначајнијих процеса у раном детињству, јер је тесно повезан са когнитивним, емоционалним и социјалним развојем детета. Усвајање матерњег језика не подразумева само овладавање речима и граматичким правилима, већ постепено формирање способности да дете разуме свет, изражава сопствена осећања, успоставља односе са другим људима и активно учествује у различитим комуникацијским ситуацијама. Управо зато развој говора представља један од основних задатака предшколског васпитања, јер од њега у великој мери зависе и каснији успех у учењу, развој мишљења и формирање личности (Вуковановић Растегорац, 2022). Савремена методика развоја говора полази од становишта да се говор не развија изоловано, већ у непосредној интеракцији са окружењем. Дете говор усваја кроз игру, разговор, посматрање, слушање и различите облике заједничких активности. Управо зато је неопходно стварати подстицајно језичко окружење у коме ће дете бити мотивисано да поставља питања, описује, препричава, машта и изражава своје ставове. Богатство говорних ситуација непосредно утиче на богатство речника и квалитет говорног изражавања (Наумовић, 2000). Књижевност за децу има посебно место у овом процесу јер представља један од најприроднијих подстицаја говорном развоју. Књижевни текст детету нуди језик који је богатији, ритмичнији и изражајнији од свакодневног говора. Слушајући песме, приче и бајке, дете постепено усваја нове речи, развија осећај за ритам и интонацију, обогаћује речник и учи различите начине изражавања мисли и осећања. Због тога се књижевност не може посматрати само као средство естетског васпитања, већ и као значајан фактор говорног развоја (Келемен Милојевић, 2021). Стеван Раичковић припада оним писцима чија дела природно подстичу дечју говорну активност. Његов песнички језик одликују музикалност, ритам, јасноћа израза и богатство песничких слика. Управо ова обележја чине његове песме блиским деци, јер она лако памте стихове, препознају звучне игре и са задовољством их понављају. Такво понављање

није само меморисање текста, већ истовремено представља вежбу говорне артикулације, богаћења речника и развоја језичке културе.

Посматрано из перспективе Хајдегеровог схватања језика, значај Раичковићевог стваралаштва не исцрпљује се у богаћењу речника и развијању говорних способности детета. Ако језик није само средство саопштавања, већ простор у којем човек открива свет и даје смисао сопственом искуству, онда и песничка реч Стевана Раичковића добија дубљу сазнајну и развојну функцију. У његовим делима реч не именује само оно што већ постоји и што је детету познато, већ му омогућава да познате појаве сагледа на нов начин. Природа, дрвеће, птице, ветар, киша, сунце, месец и други мотиви блиски децјем искуству посредством песничког језика престају да буду само делови спољашњег света и постају носиоци осећања, асоцијација и различитих значења. Раичковићева реч, дакле, не описује стварност само споља, већ је преображава у простор доживљаја и маште, омогућавајући детету да посредством језика открива односе које у непосредном искуству можда није запажало. Управо се у томе може препознати Хајдегерово становиште о песничком језику као начину откривања света: песничка реч не саопштава готово значење, већ отвара могућност да читалац или слушаалац самостално доживи, тумачи и осмисли оно што му се посредством језика открива (Хајдегер, 2000). Оваква функција језика посебно је значајна у раду са децом предшколског узраста. Сусрет са Раичковићевом песничком речју детету не пружа само нове називе и језичке конструкције, већ проширује начин на који оно опажа и разуме свет. Када дете, подстакнуто песмом, замишља природну појаву, приписује јој особине, повезује је са сопственим осећањима или покушава речима да објасни слику коју је створило у машти, језик постаје средство сазнавања и обликовања искуства. На тај начин Раичковићево дело конкретно потврђује Хајдегерову идеју да човек посредством језика не изражава само оно што већ зна, већ управо кроз језик долази до новог разумевања стварности. За дете је зато разговор о Раичковићевој песми више од вежбе правилног и богатог говора: то је процес у којем оно именује сопствени доживљај, открива нова значења, упоређује своје виђење са туђим и постепено гради лични однос према свету. Песничка реч тако постаје спона између језика, мишљења, маште и говора.

Оваква примена Хајдегеровог становишта посебно је уочљива у начину на који Раичковић обликује природу као један од средишњих простора свог песничког света.

Природне појаве у његовим делима нису сведене на предмет описивања, већ посредством језика добијају нова значења и постају блиске дејем начину доживљавања света. Дете се тако не сусреће само са речима које означавају сунце, кишу, траву, цвет, птицу или месец, већ са песнички преображеним светом у којем те појаве могу да покрену осећања, питања, асоцијације и нове представе. Реч на тај начин постаје средство откривања онога што није непосредно видљиво: расположења, симболичког значења и личног доживљаја. У том смислу, Раичковићев песнички језик може се разумети као простор у којем дете не само да усваја језик већ посредством њега постепено открива свет, што непосредно одговара Хајдегеровом схватању суштинске повезаности језика, мишљења и човековог односа према стварности (Хајдегер, 2000). Посебна вредност Раичковићевог стваралаштва огледа се у томе што његова дела подстичу разговор. После читања његових песама и бајки деца готово спонтано желе да говоре о ономе што су замислила, шта су осетила и како су разумела поједине ликове или симболе. Управо у том тренутку књижевни текст постаје средство комуникације. Васпитач више није онај који само проверава да ли је дете разумело текст, већ постаје саговорник који заједно са децом открива различита значења књижевног дела. Тако се оно што је започето песничком речју наставља кроз деји говор: реч покреће доживљај, доживљај ствара представу, а потреба да се та представа подели са другима подстиче говорну активност.

Разговор након читања има вишеструк педагошки значај. Он развија способност пажљивог слушања, јасног изражавања мисли, аргументовања сопствених ставова и поштовања туђег мишљења. Истовремено, дете учи да повезује лично искуство са књижевним садржајем, чиме се развијају и говорне и мисаоне способности. Управо зато савремена методика препоручује да читање књижевног текста буде праћено дијалогом, а не репродукцијом готових одговора (Вуковановић Растегорац, 2022). Овакав приступ посебно одговара Раичковићевом стваралаштву, јер његова песничка реч не затвара значење, већ оставља простор детету да га допуни сопственим искуством, маштом и говорним изразом. Раичковићеве песме пружају бројне могућности за различите облике говорних активности. Оне могу бити полазиште за описивање, препричавање, драматизацију, игру улога, осмишљавање новог завршетка или разговор о осећањима књижевних ликова. На тај начин један текст постаје подстицај за читав низ активности које истовремено развијају говор, машту, креативност и сарадњу међу децом. Дете више није само слушалац књижевног текста,

већ његов активни тумач: оно речима описује оно што је замислило, поставља питања, образлаже своје виђење, допуњује текст сопственим идејама и ступа у дијалог са другом децом и васпитачем.

Посебно је важно што у Раичковићевом стваралаштву нема увек једнозначно затворених значења. Свако дете може различито доживети исту песничку слику, различито описати природу или другачије објаснити поступке ликова. Управо та отвореност текста представља драгоцену основу за развој говорне комуникације, јер деца уче да изражавају сопствено мишљење, образлажу своје ставове и прихватају могућност постојања различитих тумачења. На тај начин књижевни текст постаје простор сусрета различитих деčјих искустава и значења, а говор средство њиховог изражавања и размене. У том смислу може се успоставити непосредна веза између Хајдегеровог схватања језика и развоја говора посредством Раичковићевог књижевног дела. Ако језик омогућава човеку да открива и осмишљава свет, онда говор представља начин на који дете то новостечено разумевање изражава и дели са другима. Раичковићева песничка реч најпре покреће деčји доживљај и ствара унутрашњу слику, а затим подстиче потребу да се та слика именује, опише и протумачи. На тај начин реч, слика и говор не делују као одвојене категорије, већ као међусобно условљени процеси: реч отвара могућност новог виђења света, слика конкретизује доживљај у машти детета, а говор омогућава да се тај доживљај обликује, саопшти и подели са другима.

Савремени програм *Године узлета* наглашава да дете најуспешније учи у подстицајном окружењу које уважава његову радозналост, иницијативу и право на активно учешће у процесу учења. Управо због тога књижевност Стевана Раичковића може имати значајно место у планирању васпитно-образовног рада. Његова дела омогућавају да се једна тема истражује кроз разговор, ликовно стваралаштво, драмску игру, музику, истраживање природе и различите облике сарадничког учења, што је у складу са савременом концепцијом интегрисаног приступа. Може се рећи да се у стваралаштву Стевана Раичковића на природан начин сусрећу сви елементи који су били предмет теоријског разматрања у овом раду. Реч постаје полазиште књижевног доживљаја, али, у складу са Хајдегеровим разумевањем језика, она није само средство именовања и саопштавања, већ начин откривања и осмишљавања света. Из речи се рађа слика, слика покреће машту, а доживљај обликован у машти прелази у говор и

комуникацију. Дете тако посредством књижевног текста не усваја само нове речи, већ учи да језиком обликује искуство, изражава осећања, тумачи свет и успоставља однос са другима. Управо зато Раичковићева дела представљају драгоцен избор за рад са децом предшколског узраста. Она не доприносе само развоју речника и језичких способности, већ истовремено подстичу мишљење, машту, емоционални развој, креативност, естетску осетљивост и формирање вредносних ставова. Посматрано на овај начин, развој говора посредством Раичковићевог књижевног дела није сведен на усвајање правилног језичког израза, већ подразумева много шири процес у којем дете кроз реч открива значења, кроз слику их доживљава, а кроз говор их обликује и дели са другима. У том прожимању језика, књижевности и децјег искуства огледа се трајан књижевни, педагошки и васпитни значај стваралаштва Стевана Раичковића, који представља чврсту основу за емпиријско истраживање приказано у наставку рада.

2.8. Специфичности рецепције књижевног текста код деце предшколског узраста

Рецепција књижевног текста код деце предшколског узраста представља сложен процес у коме дете књижевно дело не доживљава само као низ речи, већ као подстицај за машту, емоције, игру и говорно изражавање. За разлику од одраслог читаоца, који тексту приступа аналитички, дете га прихвата непосредно, повезујући прочитано или слушано са сопственим искуством и доживљајем света. Управо због тога књижевност за децу мора бити прилагођена њиховом узрасту, интересовањима и развојним могућностима (Црнковић, 1971).

Поједини аутори истичу да књижевност за децу не одређује искључиво намера писца, већ и начин на који је деца прихватају и доживљавају. Управо децји читалац својим интересовањем, разумевањем и емоционалним прихватањем потврђује вредност књижевног текста, што указује на значај рецепције у процесу формирања читалачког искуства (Марковић, 1991). Посебност рецепције у предшколском узрасту огледа се у томе што деца књижевни текст пре свега доживљавају. Она не анализирају уметничке поступке, већ непосредно реагују на ритам, звучност, песничке слике, ликове и емоције које текст изазива. Због тога рецепција књижевног текста не подразумева само слушање песме или приче, већ и разговор, постављање питања, описивање, препричавање, драматизацију и ликовно изражавање. На тај начин

књижевно дело постаје средство целовитог развоја детета, повезујући реч, слику и говор у јединствено искуство учења.

Рецепција књижевног текста код деце предшколског узраста у великој мери зависи од избора књижевног дела. Текстови који су језички приступачни, ритмични, богати песничким сликама и блиски дечјем искуству лакше привлаче пажњу детета и подстичу га на активно учешће у разговору. Управо због тога дела Стевана Раичковића имају изузетан васпитно-образовни потенцијал. Његове песме и бајке не нуде готова тумачења, већ остављају простор да дете сопственим искуством, маштом и разговором постепено изграђује разумевање прочитаног.

Посебну вредност у рецепцији Раичковићевих дела има њихова отвореност за различита тумачења. Предшколско дете књижевни текст не прихвата као затворену целину са једним тачним значењем, већ га током слушања непрестано допуњује сопственим искуством, осећањима и маштом. Због тога два детета могу на различит начин разумети исту песму или причу, издвојити различите ликове као најзначајније и створити потпуно различите представе о истом књижевном свету. Управо ова различитост доживљаја показује да је дете активан учесник у процесу рецепције, а не пасивни слушалац.

На квалитет рецепције значајно утиче и атмосфера у којој се књижевни текст чита. Подстицајно окружење, у коме деца имају могућност да постављају питања, изражавају своје утиске и разговарају о прочитаном, доприноси развоју интересовања за књижевност и подстиче говорно стваралаштво. У таквим ситуацијама читање престаје да буде само активност слушања и постаје заједничко искуство у коме се развијају комуникација, машта и способност уважавања различитих мишљења. Посматрано са становишта савременог предшколског васпитања, успешна рецепција књижевног текста не огледа се у томе колико је дете запамтило садржај, већ у томе у којој мери је текст код њега пробудио радозналост, емоцију и жељу да говори, поставља питања и ствара.

Када књижевно дело постане повод за разговор, драматизацију, ликовно изражавање или неки други вид стваралачке активности, може се сматрати да је рецепција остварила свој основни васпитно-образовни циљ. Управо због таквих особина стваралаштво Стевана Раичковића представља драгоцен подстицај развоју књижевне рецепције, маште и говорног изражавања деце предшколског узраста.

2.9. Улога слике и илустрације у разумевању текста

Слика и илустрација имају значајну улогу у рецепцији књижевног текста код деце предшколског узраста, јер доприносе лакшем разумевању садржаја и обликовању визуелних представа. У овом узрасту деца свет најпре упознају непосредним чулним искуством, због чега визуелни елементи представљају важну подршку разумевању речи и њиховог значења. Када се књижевни текст прати илустрацијом, деца лакше повезују прочитано са сопственим искуством, препознају односе међу ликовима и јасније разумеју простор, радњу и поједине појмове који су им још увек непознати. Илустрација зато није само допуна тексту, већ значајан елемент који доприноси продубљивању књижевног доживљаја и подстиче активније учешће детета у разговору након читања (Стивенс, 2013). Посматрање илустрација представља снажан подстицај развоју говорног изражавања. Кроз описивање онога што виде, деца именују предмете, појаве и радње, повезују визуелни и вербални садржај и постепено обогаћују свој речник. Истовремено се развијају способност запажања, логичког повезивања и јасног усменог изражавања. Међутим, однос речи и слике у књижевности не треба ограничити само на однос написаног текста и његове физички присутне илустрације. Књижевна реч и сама има способност да у свести читаоца или слушаоца покрене стварање унутрашњих слика, због чега дете током слушања текста активно замишља ликове, простор, природу, боје, покрете и атмосферу описаног света. Овакав однос речи, слике и читаоачеве активности може се непосредно повезати са теоријским становиштем Романа Ингардена. Према његовом схватању, књижевно дело није потпуно завршена и затворена творевина чије је значење унапред и у свим појединостима одређено, већ своје пуно остварење добија у сусрету са читаоцем. Текст пружа основу за разумевање, али бројне појединости света представљеног у делу остају неодређене, па их читалац допуњује сопственим искуством, знањем, осећањима и маштом. Овај процес Ингарден означава као конкретизацију књижевног дела: оно што је речима само назначено у свести читаоца добија конкретнији облик и постаје део његовог личног књижевног доживљаја (Ингарден, 1975).

Ингарденово схватање може се непосредно применити на књижевно стваралаштво Стевана Раичковића. Његова дела, нарочито песме и бајке у којима

значајно место заузимају природа, биљни и животињски свет и различите природне појаве, не нуде читаоцу до краја одређену визуелну представу песничког света. Раичковић речима издваја карактеристичне појединости, ствара атмосферу и покреће асоцијације, али оставља простор читаоцу да оно што није изричито описано сам допуни. Дете тако, слушајући текст, не добија готову слику, већ је постепено ствара у сопственој свести. Исти мотив — дрво, цвет, киша, сунце, месец, птица или неки други елемент природе — различита деца могу замислити на различите начине, у зависности од сопственог искуства и начина на који су доживела песничке речи. Управо се у том процесу препознаје Ингарденова конкретизација књижевног дела. Раичковићев текст даје језички и песнички оквир, али дете активно учествује у довршавању света који је речима само назначен. Оно замишља боје, величину, изглед, простор, кретање и атмосферу, иако сви ти елементи не морају бити непосредно наведени у тексту. Тако књижевно дело у сусрету са сваким дететом може добити нешто другачији облик. Раичковићева песничка слика стога није само оно што је записано речима, већ и оно што те речи покрену у свести детета. На тај начин дете није пасивни прималац готовог садржаја, већ активни учесник у стварању значења књижевног дела, што непосредно одговара Ингарденовом феноменолошком разумевању књижевне рецепције (Ингарден, 1975). Овакво становиште посебно је значајно за разумевање Раичковићеве поетике. Његов песнички свет често се гради посредством сажетих, сугестивних и сликовитих језичких израза који не исцрпљују све могућности значења. Природа у његовим делима није представљена као фотографски прецизан и коначан приказ, већ као простор који читалац доживљава и допуњује. Управо зато једна Раичковићева песничка слика може код различите деце изазвати различите визуелне представе, осећања и асоцијације. Те разлике не треба посматрати као погрешна разумевања текста, већ као природну последицу активне рецепције књижевног дела. У Ингарденовом смислу, свако дете остварује сопствену конкретизацију дела, полазећи од онога што му текст нуди и повезујући то са сопственим искуством и маштом. Овакав приступ може се уочити и у рецепцији конкретних Раичковићевих дела обухваћених овим радом. У песми *Кад почне киша да пада*, на пример, сама тема кише може покренути различите представе код деце: једно дете може замислити тамно небо и снажан пљусак, друго капи на прозору, а треће сопствено искуство игре на киши. У песми *Хвала сунцу, земљи, трави* речи које именују елементе природе могу у свести детета створити читав визуелни простор који није у свим појединостима дат самим текстом. Управо та способност песничке речи да покрене различите унутрашње

слике показује да значење књижевног дела не настаје само у написаном тексту, већ и у сусрету текста са конкретним дететом као слушаоцем и тумачем.

Сличан процес може се препознати и у Раичковићевим бајкама. У *Бајци о зрну песка* или *Бајци о дечаку и Месецу* читалац не добија сваки елемент света до краја визуелно одређен. Сам наслов, мотиви и песнички обликовани призори покрећу дете да замишља изглед простора, величину и положај предмета, атмосферу, односе међу ликовима и значење необичних или фантастичних ситуација. Управо у тим деловима текста који нису до краја одређени отвара се простор за дечју машту. Таква „места неодређености“, у Ингарденовом смислу, нису недостатак текста, већ један од услова његове активне рецепције, јер омогућавају читаоцу да учествује у обликовању света књижевног дела (Ингарден, 1975). Из овакве перспективе посебно је важно питање улоге илустрације уз Раичковићев текст. Илустрација може помоћи детету да лакше разуме одређене елементе садржаја, али она не би требало да у потпуности затвори простор за индивидуалну конкретизацију. Ако је визуелно решење превише дословно и ако унапред одређује изглед сваког лика, простора и ситуације, постоји могућност да дете прихвати готову представу уместо да је самостално изгради. Зато је у раду са Раичковићевим делима важно успоставити равнотежу између посматрања понуђене илустрације и подстицања детета да створи сопствену унутрашњу слику. У практичном раду то значи да васпитач може, пре показивања илустрације, прочитати деци одређени део песме или бајке и подстаћи их да опишу како су замислила призор, лик или природну појаву. Деца могу цртати оно што су замислила, разговарати о разликама између својих представа, а тек потом упоредити сопствене визуелне конкретизације са илустрацијом у књизи. На тај начин постаје видљиво да исти текст може покренути више различитих, али текстом утемељених представа. Оваква активност непосредно примењује Ингарденово схватање активне улоге читаоца, а истовремено развија машту, говор, способност описивања и разумевање односа између речи и слике.

Значај повезивања речи и слике препознао је и Јан Амос Коменски, који је указивао да деца најлакше усвајају нова знања када су реч, слика и непосредно чулно искуство међусобно повезани. Према његовом схватању, учење је успешније када дете истовремено слуша, посматра и активно учествује у процесу сазнавања (Коменски, 1997). Примењено на Раичковићево стваралаштво, ово становиште показује да се

песничка реч, унутрашња представа коју она покреће и визуелна илустрација могу међусобно допуњавати. Дете најпре слуша реч, затим ствара сопствену слику, а сусрет са илустрацијом може ту представу да прошири, преиспита или обогати. Ингарденово и становиште Коменског на тај начин осветљавају различите, али комплементарне стране односа речи и слике у раду са Раичковићевим делима. Ингарден омогућава да се разуме како реч покреће стварање унутрашње слике и како читалац активно конкретизује оно што текст оставља неодређеним, док Коменски указује на педагошку вредност повезивања речи са чулним и визуелним искуством. Код Раичковића се ова два процеса могу природно повезати: песничка реч покреће дечју машту, дете ствара сопствену представу, а илустрација и друге визуелне активности могу ту представу додатно обогатити и постати повод за ново тумачење и говорно изражавање.

У савременој предшколској пракси илустрација зато има далеко ширу улогу од објашњавања текста. Она представља полазиште за разговор, описивање, постављање питања, предвиђање тока радње, драматизацију и различите облике ликовног и говорног стваралаштва. На тај начин књижевни текст прераста оквире читања и постаје подстицај за интегрисано учење, у складу са принципима програма *Године узлета* (2018). У раду са Раичковићевим делима деца могу након слушања текста цртати сопствени доживљај песничке слике, упоређивати различите ликовне представе, описивати их речима, драматизовати замишљене ситуације или настављати причу полазећи од онога што су визуелно представила. Посебно је важно што илустрација не треба да замени дечју машту, већ да је подстакне. Посматрајући визуелне елементе, дете ствара сопствене представе, повезује их са текстом и постепено гради целовито разумевање књижевног дела. Истовремено развија способност да уочи да слика не мора увек дословно да прати текст, већ може да га допуни, прошири или понуди ново значење. У случају Раичковићевог стваралаштва ово је нарочито важно, јер богатство његовог песничког језика оставља простор за различите визуелне конкретизације. Илустрација зато представља једну могућу интерпретацију текста, али не и једину слику коју дете треба да прихвати.

Такво повезивање визуелног и вербалног садржаја има посебан значај у раду са децом предшколског узраста јер доприноси развоју симболичког мишљења, визуелне писмености, маште и креативности. Истовремено се подстичу говорно изражавање, емоционална рецепција и способност тумачења књижевног текста. Раичковићева дела

у том погледу имају посебну вредност јер њихова сликовитост не почива искључиво на ономе што је непосредно описано, већ на способности песничке речи да покрене читаочеву машту и отвори простор за индивидуално доживљавање. Посматрано у светлу Ингарденове теорије, дете се у сусрету са Раичковићевим делом не може посматрати као пасивни прималац већ обликованог значења. Оно је активни учесник у његовом остваривању: слуша речи, ствара унутрашње слике, попуњава места која текст није до краја одредио, повезује прочитано са сопственим искуством и на тај начин остварује сопствену конкретизацију дела. Управо зато исти Раичковићев текст може код различите деце изазвати различите представе и тумачења, а да она истовремено остану повезана са основом коју пружа сам текст. На тај начин се у Раичковићевом стваралаштву непосредно остварује однос речи и слике разматран у теоријском делу овог рада. Реч покреће стварање унутрашње представе, места неодређености остављају простор дејој машти, дете својом активношћу конкретизује књижевни свет, а илустрација може да тај процес подржи и прошири, али не и да га унапред у потпуности одреди. Тако схваћена рецепција књижевног дела истовремено развија машту, визуелно и симболичко мишљење, говор и способност самосталног тумачења. У томе се огледа посебна вредност књижевности Стевана Раичковића за предшколско дете: његова песничка реч не нуди само слику света, већ позива дете да ту слику активно створи, доживи и изрази.

2.10. Књижевност као подстицај маште и комуникације

Савремена концепција предшколског васпитања и образовања полази од тога да је добробит детета основни циљ васпитно-образовног процеса. У Основама програма предшколског васпитања и образовања *Године узлета* наглашава се значај окружења које подстиче дете на истраживање, сарадњу, комуникацију и активно учешће у процесу учења. У таквом окружењу књижевни текст представља значајан подстицај развоју личне, делатне и социјалне добробити детета, јер истовремено подстиче машту, комуникацију, емоционални развој и стваралачко изражавање (*Године узлета*, 2018). Читањем и интерпретацијом књижевних дела деца се поистовећују са књижевним јунацима, проживљавају њихова искуства и настоје да разумеју њихове поступке. На тај начин развијају емпатију, формирају вредносне ставове и постепено уче да разумеју сопствена и туђа осећања. Разговор о прочитаном додатно подстиче децу да изражавају своје мишљење, образлажу ставове и уважавају различита

гlediшта, чиме се истовремено развијају комуникацијске и социјалне компетенције (Дотлић и Каменов, 1996). Књижевност има посебну вредност јер детету оставља простор да активно учествује у стварању значења. За разлику од готових визуелних садржаја, књижевни текст подстиче дете да маштом обликује сопствене представе о ликовима, простору и догађајима. Управо та активна улога читаоца развија креативност, симболичко мишљење и способност слободног изражавања. У том процесу значајна је и улога васпитача. Начин постављања питања, подстицање различитих тумачења и прихватање дечјих идеја доприносе развоју самопоуздања и комуникацијских способности. Како истиче Бабић (1989), васпитачев говор не треба да буде усмерен само на преношење информација, већ пре свега на подстицање дечјег размишљања, маште и активног учешћа у разговору.

Књижевни текст истовремено представља полазиште за различите облике стваралачког рада. Драматизација, цртање, игра улога, музичке активности, осмишљавање нових завршетака приче или наставка песме омогућавају деци да своје доживљаје претворе у различите облике изражавања. На тај начин говор, машта, емоционални доживљај и сарадња постају јединствен процес учења (Келемен Милојевић, 2021). Стваралаштво Стевана Раичковића пружа изузетне могућности за организовање оваквих активности. Његове песме и бајке одликују се једноставним језичким изразом, богатим песничким сликама и мотивима блиским дечјем искуству, што природно подстиче радозналост, машту и комуникацију. Спој стварности и фантастике, карактеристичан за његово стваралаштво, омогућава деци да слободно тумаче текст, постављају питања и повезују прочитано са сопственим искуством (Раичковић, 1982; Петровић, 1991). Посебну вредност имају активности које следе након читања његових дела. Разговор о поступцима ликова, драматизација, ликовно представљање песничких слика, осмишљавање нових ситуација или наставка приче подстичу децу да говор користе као средство комуникације, али и као средство стваралаштва. Управо захваљујући таквом приступу, Раичковићева дела постају значајан методички ресурс за развој маште, комуникације и говорног изражавања у предшколском узрасту.

Песме као што су „Хвала сунцу, земљи, трави“, „Кад почне киша да пада“ и „Цртанка“, као и бајке „Бајка о дечаку и Месецу“ и „Бајка о зрну песка“, омогућавају повезивање књижевности са различитим областима васпитно-образовног рада. Оне представљају подстицај за разговор, драматизацију, ликовно и музичко изражавање, али и за развој сарадње, креативности и комуникације међу децом. Може се закључити

да књижевност, а посебно дела Стевана Раичковића, имају вишеструку васпитно-образовну вредност. Она не доприносе само развоју говорних способности, већ подстичу машту, емоционалну осетљивост, комуникацију, сарадњу и активно учешће детета у процесу учења. Управо зато његово стваралаштво представља драгоцен методички ресурс у савременој предшколској пракси и природно уводи у емпиријски део овог истраживања.

2.11. Раичковићева дела као подстицај говорном стваралаштву

Књижевно дело у предшколском узрасту не представља само средство за упознавање деце са лепотом језика, већ и снажан подстицај развоју говорног стваралаштва. Савремена методика развоја говора полази од становишта да дете најуспешније развија говор онда када је активно укључено у комуникацију, када поставља питања, изражава своје мишљење, машта и ствара. Управо због тога књижевни текст треба посматрати као полазиште за различите говорне активности које ће подстицати дете да самостално користи језик у новим комуникацијским ситуацијама (Вуковановић Растегорац, 2022). Стваралаштво Стевана Раичковића пружа бројне могућности за овакву примену. Његове песме и бајке одликују се богатим песничким језиком, музикалношћу, јасним ритмом и сликовитим изразом, што код деце природно буди жељу за говором. Уместо да буду само слушаоци, деца постају активни тумачи текста, постављају питања, описују своје утиске и изражавају лични доживљај прочитаног. На тај начин књижевни текст прераста у средство комуникације, сарадње и заједничког откривања значења (Келемен Милојевић, 2021).

Једна од најзначајнијих активности јесте препричавање. После читања или слушања Раичковићевих бајки деца настоје да сопственим речима испричају догађаје, описују ликове и повежу радњу у логичну целину. Препричавање развија способност повезаног говорног изражавања, логичког мишљења и употребе богатог речника. Истовремено, васпитач добија увид у начин на који је дете разумело књижевни текст и које је његове елементе препознало као најзначајније (Наумовић, 2000). Посебан значај има и драматизација, јер омогућава деци да кроз говор, покрет и игру оживе књижевни текст. Преузимајући улоге књижевних ликова, деца не понављају механички текст, већ га прилагођавају сопственом говорном изразу. Такве активности развијају самопоуздање у комуникацији, правилну дикцију, сарадњу и способност импровизације. Раичковићеве бајке, захваљујући богатству симболичких ликова и

мотива, посебно су погодне за овакве облике рада. Разговор о књижевном делу представља један од најважнијих метода развоја говора. Уместо да васпитач поставља питања која подразумевају један тачан одговор, пожељно је подстицати децу да образложе своје мишљење, упоређују поступке ликова, изразе своја осећања и предложе другачији ток радње. Тако говор постаје средство размишљања, а не само репродукције садржаја. Управо овакви разговори развијају способност аргументовања, слушања саговорника и културу комуникације (Вуковановић Растегорац, 2022).

Велику вредност имају и активности описивања и именовања. Раичковићеве песничке слике подстичу децу да именују појаве у природи, описују боје, облике, звукове и осећања која су у њима пробудили књижевни мотиви. На тај начин богати се активни речник, развијају се способности запажања и прецизног говорног изражавања. Дете постепено учи да своје доживљаје претвара у речи, што представља један од основних циљева методике развоја говора. Песнички језик Стевана Раичковића нарочито је погодан за игре речима. Проналажење речи које се римују, уочавање звучних понављања, осмишљавање нових стихова или тражење необичних поређења представљају активности које код деце развијају језичку креативност и осећај за ритам матерњег језика. Истовремено, овакве игре доприносе правилном изговору и развоју фонолошке свести, што је значајно за касније усвајање читања и писања (Келемен Милојевић, 2021). Посебно место у раду са децом има рецитовање. Раичковићеве песме, захваљујући мелодичности и ритму, лако се памте и усвајају. Рецитовање не подразумева само меморисање стихова, већ и разумевање њиховог значења, правилну интонацију, изражајност и развој говорне културе. Када дете рецитије песму коју је доживело, оно истовремено развија самопоуздање, концентрацију и способност јавног говорног наступа.

Веома подстицајна активност јесте и допуњавање песме или приче. Васпитач може намерно изоставити поједине речи, стихове или делове радње, а деца их допуњују према сопственој машти. Таква активност развија креативно мишљење, подстиче говорно стваралаштво и охрабрује децу да самостално користе језик као средство изражавања. Истовремено, она показује да књижевни текст није затворен, већ представља полазиште за нове идеје и стваралачке интерпретације. Многе Раичковићеве песме пружају изузетне могућности за овакве активности. Песма „Цртанка“ подстиче децу да речима описују призоре које замишљају, а затим да их ликовно обликују и представе својим вршњацима. „Кад почне киша да пада“ може

бити полазиште за разговор о природним појавама, описивање звукова кише и осмишљавање сопствених прича о облацима, капима и ветру. Песма „Хвала сунцу, земљи, трави“ развија еколошку свест, захвалност и способност да деца речима изразе своја запажања о природи. „Бајка о зрну песка“, са друге стране, подстиче препричавање, драматизацију и разговор о томе како и најмање појаве могу носити велика значења, развијајући код деце способност симболичког мишљења и креативног говорног изражавања. Књижевно дело Стевана Раичковића представља изузетно богат методички ресурс за развој говорног стваралаштва у предшколском узрасту. Његова поезија и бајке не подстичу само усвајање нових речи, већ охрабрују дете да говор користи као средство истраживања, стварања и комуникације. Управо у томе лежи њихова трајна педагошка вредност – оне не развијају говор механичким понављањем, већ кроз радост игре, маште, разговора и заједничког откривања света.

2.12. Повезивање речи, слике и говора у предшколској пракси

У савременој предшколској пракси књижевни текст не представља само средство за развијање читалачке културе, већ и полазиште за повезивање различитих начина децјег изражавања. Када се након читања песме или приче деца подстичу да разговарају, цртају, драматизују или препричавају прочитано, природно се повезују реч, слика и говор. Такве активности омогућавају детету да истовремено развија језичке способности, визуелно мишљење, машту и комуникацијске вештине. Улога васпитача у овом процесу је изузетно значајна. Подстицајним питањима, разговором и прихватањем различитих децјих тумачења он ствара окружење у коме дете активно гради значење књижевног текста. Уместо репродуковања садржаја, тежиште се ставља на разумевање, изражавање личног доживљаја и повезивање прочитаног са сопственим искуством (Милинковић, 1999). Стваралаштво Стевана Раичковића пружа бројне могућности за овакав приступ. Његове песме и *Мале бајке* одликују се једноставним језиком, богатим песничким сликама, симболиком и мотивима блиским децјем искуству, због чега представљају погодну основу за разговор, ликовно изражавање, драматизацију, музичке активности и различите облике језичке игре. Поттић (2014) истиче да се у Раичковићевој поезији значење не гради само посредством речи, већ и њиховом звучношћу, ритмом и необичним језичким спојевима, што код деце подстиче радозналост и жељу за активним учешћем у читању и разговору.

Посебно место у предшколској пракси имају активности које следе након читања књижевног текста. Разговор о поступцима ликова, драматизација, цртање омиљених сцена, осмишљавање наставка приче или нових ликова омогућавају деци да истовремено говоре, слушају, посматрају и стварају. На тај начин књижевни текст постаје полазиште за интегрисано учење, у коме се међусобно прожимају језички, ликовни, музички и драмски облици изражавања. Управо због богатства симболичких слика, игре речима и блискости децјем начину мишљења, Раичковићева дела представљају драгоцен методички ресурс за интеграцију различитих области васпитно-образовног рада. Повезивањем речи, слике и говора деца не развијају само језичке способности, већ и машту, креативност, комуникацију, сарадњу и способност да самостално граде значење књижевног текста. Може се закључити да интеграција речи, слике и говора представља једно од основних начела савремене методике рада са књижевним текстом у предшколској установи. Управо такав приступ омогућава да читање не остане издвојена активност, већ да постане подстицај за истраживање, игру, комуникацију и стваралаштво, што је у потпуности у складу са циљевима савременог предшколског васпитања и образовања.

3. МЕТОДОЛОШКИ ДЕО РАДА

3.1. Предмет и циљ истраживања

Предмет истраживања обухвата и испитивање ставова васпитача о значају и могућностима примене књижевности за децу у подстицању развоја говора. На тај начин, истраживање се не задржава само на анализи књижевног дела, већ се проширује и на практични аспект његове употребе у предшколској установи. Испитивањем искустава и мишљења васпитача настоји се добити целовитија слика о улози књижевности у развоју језичких способности деце.

Општи циљ овог истраживања је да се испита значај књижевности за децу Стевана Раичковића у контексту односа речи, слике и говора, као и да се утврди у којој мери васпитачи препознају њен потенцијал у подстицању развоја говора и језичког изражавања код деце предшколског узраста. Поред испитивања ставова васпитача, истраживање обухвата и праћење рецепције одабраних песама Стевана Раичковића код деце предшколског узраста, са циљем сагледавања начина на који се кроз књижевни текст испољавају и развијају реч, слика и говор.

Посебни циљеви истраживања су: Утврдити на који начин васпитачи процењују улогу књижевности за децу у развоју говора код деце предшколског узраста, испитати у којој мери васпитачи користе књижевне текстове Стевана Раичковића у свом васпитно-образовном раду, анализирати ставове васпитача о значају повезивања речи и слике у процесу разумевања књижевног текста, утврдити да ли васпитачи сматрају да књижевни текстови доприносе богаћењу речника и развоју наративних способности код деце, испитати да ли постоје разлике у ставовима васпитача у зависности од дужине радног стажа и искуства и сагледати мишљења васпитача о могућностима унапређења примене књижевности у развоју говора у предшколској пракси, испитати на који начин деца предшколског узраста доживљавају и разумеју одабране песме Стевана Раичковића кроз аспект речи, слике и говора.

3.2. Методе истраживања

У раду је примењена дескриптивна метода, која ће бити погодна за испитивање ставова, мишљења и искустава васпитача у вези са применом књижевности за децу у предшколској пракси.

Кроз преглед релевантне научне и стручне литературе, као и анализу књижевних дела за децу Стевана Раичковића, рад обухвата однос речи, слике и говора у његовом стваралаштву намењеном најмлађима. Посебна пажња посвећена је начинима на које се језички израз, визуелни елементи и усмено интерпретирање преплићу и доприносе развоју деље рецепције књижевног текста. У оквиру истраживања спроведено је анкетирање васпитача, како би се стекли увиди у доживљај и разумевање Раичковићевих дела у савременом предшколском контексту. Поред анкетирања васпитача, истраживање је обухватило и испитивање рецепције одабраних песама Стевана Раичковића код деце старијег предшколског узраста. Након интерпретације сваке песме са децом је вођен разговор на основу унапред припремљених питања, док су њихово разумевање песничког текста, формирање визуелних представа, говорно изражавање и емоционалне реакције праћени путем протокола посматрања. На овај начин омогућено је сагледавање односа речи, слике и говора не само из перспективе васпитача, већ и кроз непосредну рецепцију деце. Очекује се да ће резултати истраживања допринети бољем разумевању значаја интеграције речи, слике и говора у интерпретацији књижевности за децу, као и унапређењу васпитно-образовне праксе. Добијени налази могу имати значајан утицај на квалитет књижевног искуства деце, подстичући развој њихове маште, језичких способности и естетске осетљивости.

3.3. Методе, технике и инструменти истраживања

Од истраживачких техника биће коришћена техника анкетирања, која ће бити реализована путем анкетног упитника као основног инструмента истраживања. Анкетни упитник биће анониман и намењен васпитачима, са циљем да се прикупе подаци о њиховим ставовима и начинима примене књижевних текстова у развоју говора код деце предшколског узраста. Инструмент истраживања биће конструисан тако да обухвати два дела. Први део односиће се на опште податке о испитаницима (пол, године радног стажа, ниво образовања и узрасна група са којом раде), док ће се други део односити на испитивање ставова васпитача путем тврдњи формулисаних на Ликертовој петостепеној скали (од 1 – уопште се не слажем, до 5 – у потпуности се слажем). Поред затворених питања, у упитник ће бити укључена и питања отвореног типа, која ће омогућити испитаницима да слободно изнесу своја мишљења, искуства и примере из праксе. На тај начин биће добијени квалитативни подаци који ће

допунити и продубити резултате добијене квантитативном анализом, посебно у погледу начина примене књижевности за децу Стевана Раичковића у развоју говора и комуникације код деце предшколског узраста.

3.4. Хипотезе истраживања

На основу теоријских сазнања о значају књижевности за децу у развоју говора и језичких способности, као и улоге речи, слике и говора у рецепцији књижевног текста, полази се од следећих претпоставки:

а) Општа хипотеза:

Претпоставља се да књижевност за децу Стевана Раичковића има значајан потенцијал у подстицању развоја говора код деце предшколског узраста, што васпитачи препознају у свом васпитно-образовном раду.

б) Посебне хипотезе:

Посебне и појединачне хипотезе су формулисане у већем броју ради прецизнијег испитивања различитих аспеката улоге књижевности у развоју говора.

Претпоставља се да васпитачи сматрају да књижевни текстови значајно доприносе развоју говора и богаћењу речника код деце предшколског узраста.

Претпоставља се да васпитачи препознају значај повезивања речи и слике као подстицаја за развој говора и разумевања књижевног текста.

Претпоставља се да васпитачи сматрају да књижевни текстови подстичу развој наративних способности и усменог изражавања код деце.

в) Појединачне хипотезе:

Претпоставља се да васпитачи који чешће користе књижевне текстове у раду имају позитивније ставове о њиховој улози у развоју говора.

Претпоставља се да постоје разлике у ставовима васпитача о значају књижевности за развој говора у зависности од дужине радног стажа.

Претпоставља се да васпитачи процењују да је књижевност Стевана Раичковића применљива и корисна у предшколској пракси.

4. ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

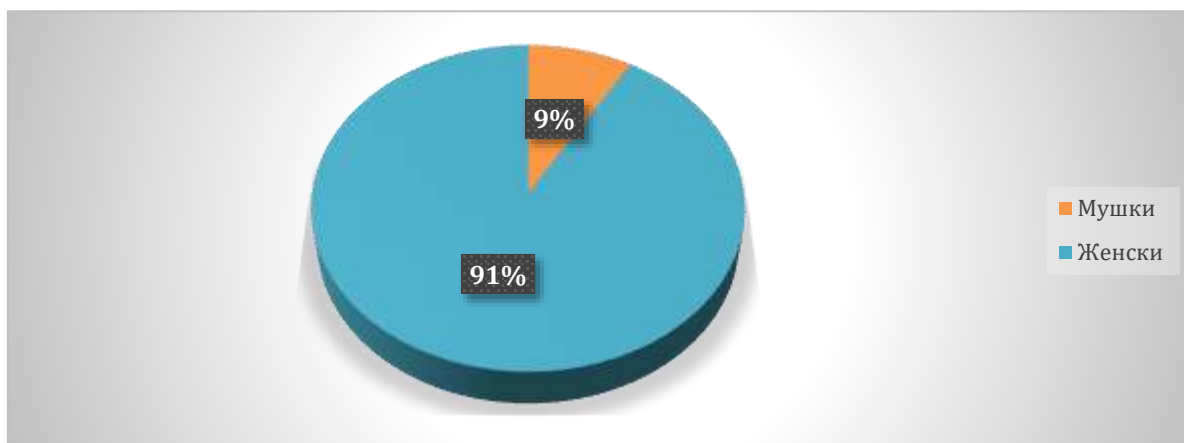
4.1. ОПШТИ ПОДАЦИ

Пре саме анализе ставова васпитача приказани су основни подаци о структури испитаника. Анализа обухвата пол, године радног стажа, стручну спрему и узраст деце са којом васпитачи најчешће раде.

Приказани подаци омогућавају боље разумевање карактеристика узорка и представљају полазиште за тумачење резултата истраживања. У овом истраживању је учествовало 35 васпитача запослених у предшколским установама.

Табела и график 1. Структура испитаника према полу

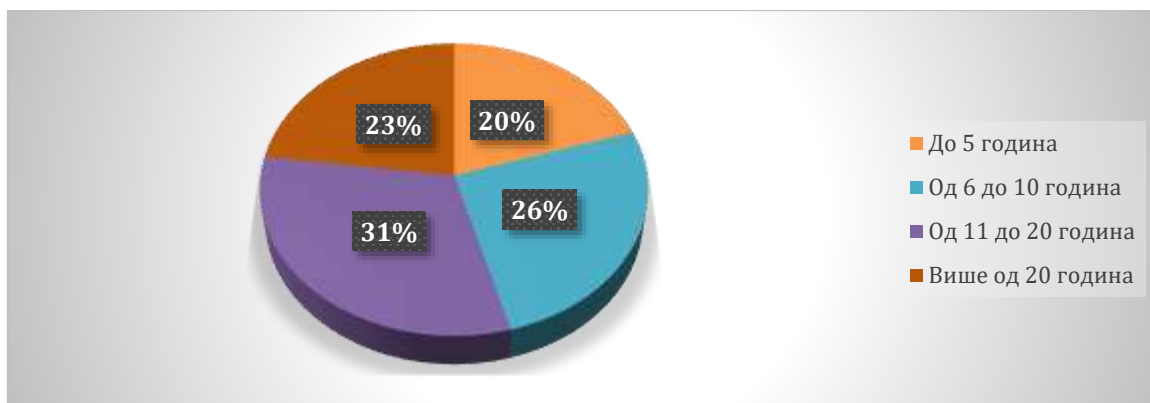
Пол	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Мушки	3	8,6
Женски	32	91,4

Из података приказаних у Табели 1. може се уочити да у структури испитаника доминирају жене. Од укупно 35 испитаника, 32 (91,4%) су женског пола, док су 3 испитаника (8,6%) мушког пола. Оваква структура узорка очекивана је с обзиром на то да је васпитачка професија традиционално заступљенија међу женама.

Табела и график 2. Структура испитаника према годинама радног стажа

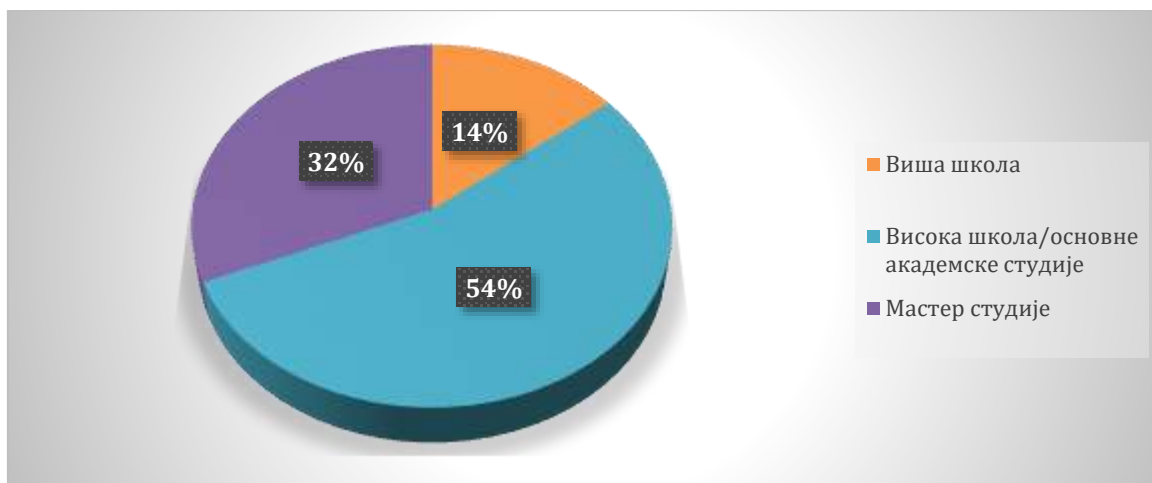
Године радног стажа	Број испитаника (f)	Проценат (%)
До 5 година	7	20,0
6–10 година	9	25,7
11–20 година	11	31,4
Више од 20 година	8	22,9

Структура узорка према годинама радног стажа показује да су у истраживању били заступљени васпитачи са различитим нивоом професионалног искуства. Највећи удео чине испитаници са 11–20 година радног стажа (31,4%), што указује да су у истраживању најзаступљенији васпитачи са значајним практичним искуством. Испитаници са 6–10 година радног стажа чине 25,7% узорка, док је нешто мањи број оних који имају више од 20 година радног стажа (22,9%). Најмање су заступљени васпитачи који раде до пет година (20,0%). Оваква расподела омогућава да се ставови о примени Раичковићеве књижевности сагледају из перспективе васпитача који се налазе у различитим фазама професионалног развоја.

Табела и график 3. Структура испитаника према стручној спреми

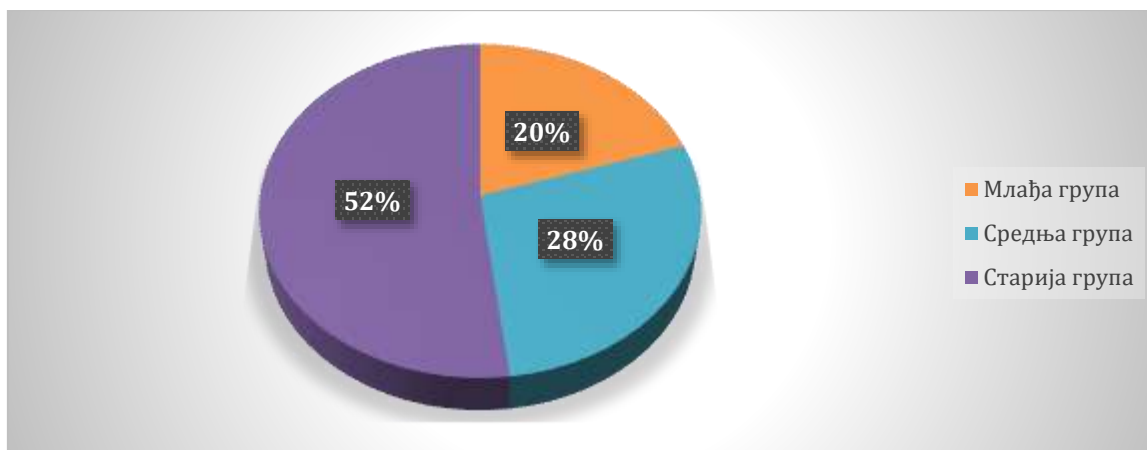
Стручна спрема	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Виша школа	5	14,3
Висока школа / основне академске студије	19	54,3
Мастер студије	11	31,4

Када је реч о стручној спреми испитаника, у узорку преовлађују васпитачи са завршеним основним академским студијама, који чине више од половине анкетираних васпитача (54,3%). Значајан број испитаника има завршене мастер студије (31,4%), што указује на присутну тежњу ка стручном усавршавању и унапређивању професионалних компетенција. Најмање су заступљени васпитачи са завршеном вишом школом (14,3%). Оваква образовна структура указује да су у истраживању учествовали васпитачи са адекватним стручним квалификацијама, што доприноси поузданости добијених резултата.

Табела и график 4. Структура испитаника према узрасту деце са којом најчешће раде

Узраст деце	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Млађа група	5	14,3
Средња група	7	20,0
Старија група	13	37,1
Припремна предшколска група	10	28,6

Графикон 4. Структура испитаника према узрасту деце са којом најчешће раде

Расподела испитаника према узрасту деце са којом најчешће раде показује да су у истраживању најзаступљенији васпитачи који раде са старијом групом (37,1%), а затим они који реализују васпитно-образовни рад у припремној предшколској групи (28,6%). Мањи број испитаника ради са децом средњег (20,0%) и млађег узраста (14,3%).

Оваква структура узорка је повољна за предмет истраживања, јер деца старијег предшколског узраста и припремне групе поседују развијеније говорне способности, богатији речник и веће могућности за разумевање и интерпретацију књижевног текста, што омогућава потпуније сагледавање потенцијала Раичковићевих дела у подстицању развоја речи, слике и говора.

4.2. II СТАВОВИ ВАСПИТАЧА

Након приказа основних карактеристика узорка, приступило се анализи ставова васпитача о примени књижевности Стевана Раичковића у предшколској васпитно-образовној пракси. Ради прегледнијег приказа и лакшег тумачења резултата, тврдње су груписане у четири тематске целине које одговарају кључним аспектима предмета истраживања.

Прву целину чине тврдње које се односе на значај Раичковићевих књижевних текстова за развој речи и богаћење речника деце. Друга целина обухвата ставове васпитача о улози слике и визуелних представа у разумевању књижевног текста, док је трећа усмерена на испитивање значаја интерпретације песама за развој говора и

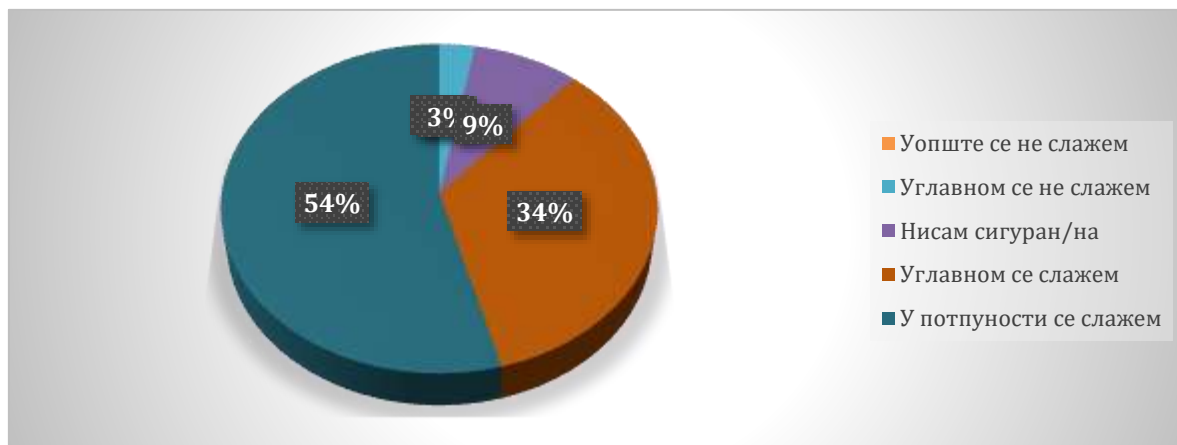
комуникацијских способности деце. Последња целина односи се на примену књижевних текстова Раичковића у васпитно-образовној пракси и могућности њихове интеграције у различите активности са децом.

Оваква организација резултата омогућава систематично сагледавање ставова васпитача и њихово повезивање са теоријским полазиштима рада.

4.3. Ставови васпитача о значају Раичковићеве поезије за развој речи

Табела и график 5. Ставови васпитача о доприносу књижевних текстова Стевана Раичковића богаћењу речника деце предшколског узраста

Степен слагања	Број испитаника	%
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	3	8,6
Углавном се слажем	12	34,3
У потпуности се слажем	19	54,2

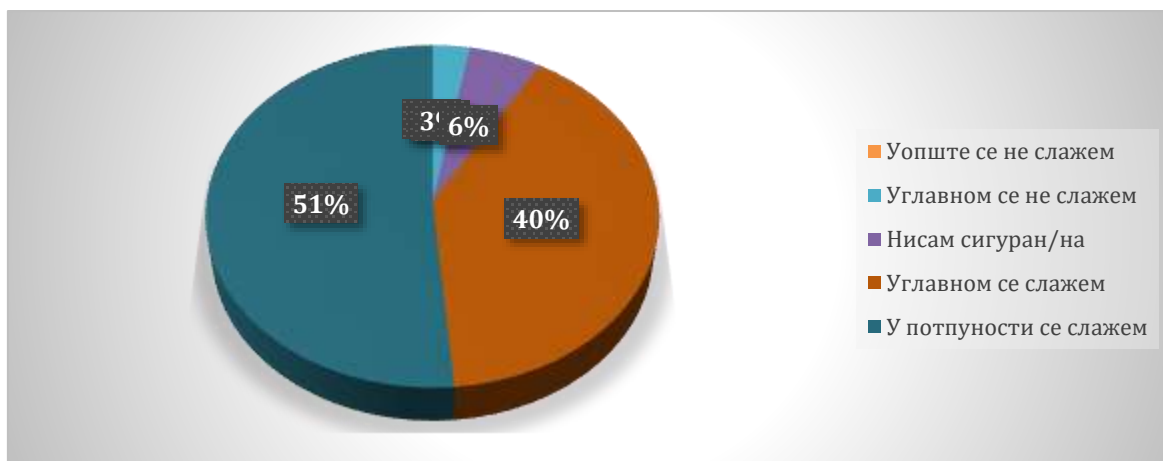

Одговори показују висок степен сагласности са тврдњом да књижевни текстови Стевана Раичковића доприносе богаћењу речника деце предшколског узраста. Више од половине испитаника (54,2%) у потпуности се слаже са наведеном тврдњом, док се додатних 34,3% углавном слаже.

Мали број испитаника није имао јасно формиран став, а само један васпитач изразио је неслагање. Оваква расподела одговора указује да васпитачи препознају богатство језичког израза у Раичковићевој поезији и њен потенцијал за усвајање нових речи. Лексичка разноврсност, сликовитост и прилагођеност деčјем узрасту омогућавају деци да током слушања и разговора постепено проширују свој активни и пасивни речник. Добијени резултати у складу су са теоријским полазиштима рада, према којима књижевни текст представља један од значајних подстицаја за језички развој детета предшколског узраста.

Табела и график 6. Ставови васпитача о значају поезије Стевана Раичковића за развој усменог изражавања деце предшколског узраста

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	2	5,7
Углавном се слажем	14	40,0
У потпуности се слажем	18	51,4

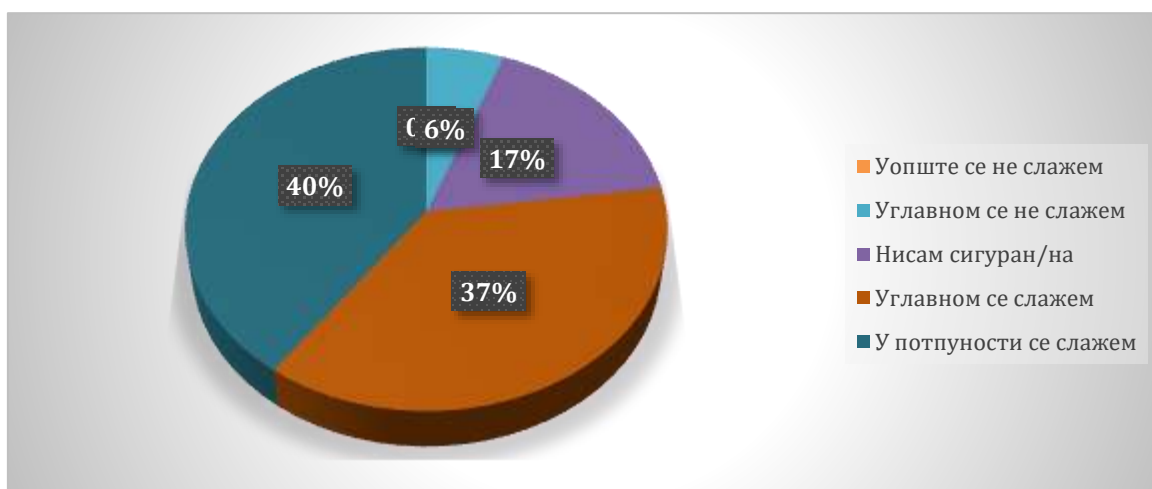

Резултати добијени за тврдњу указују да васпитачи у великој мери препознају значај поезије Стевана Раичковића за развој усменог изражавања деце предшколског узраста. Више од половине испитаника (51,4%) у потпуности се слаже са наведеном тврдњом, док је 40,0% њих исказало висок степен сагласности. Само мали број испитаника није имао јасан став или је изразио неслагање. Овакви резултати показују да се Раичковићева поезија препознаје као значајан подстицај развоју говорних способности, јер деци пружа прилику да описују, препричавају, постављају питања и

изражавају сопствена запажања и доживљаје. Богат језички израз, ритмичност стихова и тематска блискост деčјем искуству доприносе томе да деца лакше усвајају нове језичке облике и развијају сигурност у усменој комуникацији. Добијени резултати потврђују да васпитачи препознају вредност поезије као значајног средства за развој говорног изражавања, што је у складу са основним полазиштима овог истраживања.

Табела и график 7. Ставови васпитача о подстицању употребе нових речи у свакодневној комуникацији кроз интерпретацију Раичковићевих песама

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	2	5,7
Нисам сигуран/на	6	17,1
Углавном се слажем	13	37,1
У потпуности се слажем	14	40,0

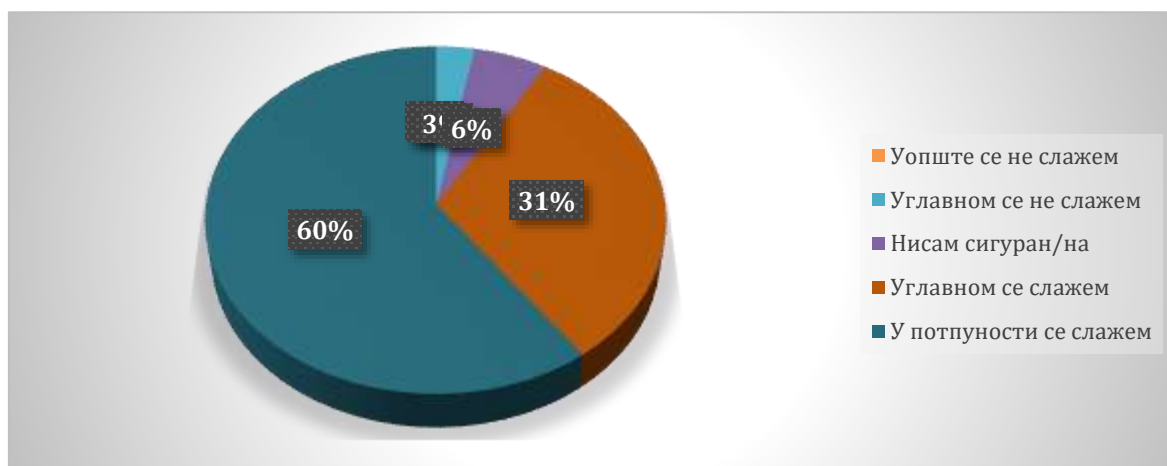
Испитаници у овом истраживању су у највећој мери позитивно оценили и ову тврдњу као остале, при чему је више од три четвртине васпитача изразило слагање да интерпретација Раичковићевих песама подстиче децу да нове речи користе и у свакодневној комуникацији. Истовремено, нешто већи број неодлучних одговора у односу на претходне тврдње указује на то да васпитачи уочавају разлику између усвајања нових речи и њихове спонтане употребе у свакодневним говорним ситуацијама. Наиме, деца нове лексичке јединице најпре усвајају током слушања, разговора и интерпретације књижевног текста, док је за њихову активну примену потребно време, континуирано подстицање и разноврсне говорне активности. Ипак,

преовлађујући позитивни ставови показују да васпитачи препознају вредност Раичковићеве поезије као подстицаја за постепено обогаћивање активног речника и развој језичке компетенције деце предшколског узраста. Анализа ставова васпитача који се односе на улогу Раичковићевих књижевних текстова у развоју речи показује висок степен сагласности испитаника о њиховом значају за језички развој деце предшколског узраста. Највећи број васпитача сматра да ова поезија доприноси богаћењу речника, развоју усменог изражавања и постепеном укључивању нових речи у свакодневну комуникацију деце. Иако су код појединих тврдњи забележени нешто израженији неутрални ставови, нарочито када је реч о непосредној примени нових речи у свакодневном говору, преовлађују позитивне процене о вредности Раичковићевог стваралаштва. Добијени резултати потврђују да васпитачи препознају књижевни текст као значајан подстицај језичком развоју, што је у складу са теоријским полазиштима овог рада.

4.4. Ставови васпитача о улози слике у разумевању песме

Табела и график 8. Ставови васпитача о подстицању стварања визуелних представа код деце кроз песме Стевана Раичковића

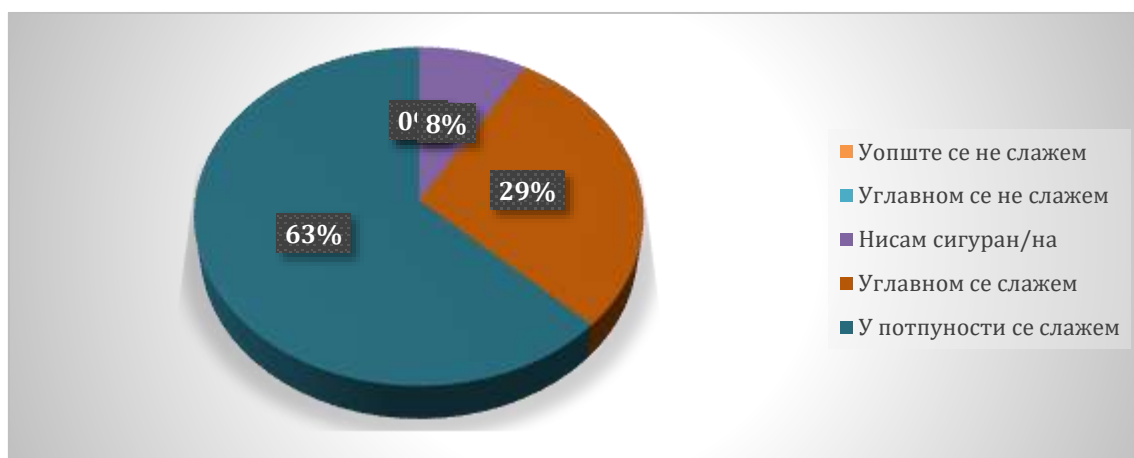
Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	2	5,7
Углавном се слажем	11	31,4
У потпуности се слажем	21	60,0

Резултати приказани у табели указују на изразито позитиван став васпитача према могућности да Раичковићева поезија подстиче децу на стварање визуелних представа. Највећи број испитаника (60,0%) у потпуности се слаже са овом тврдњом, док се још 31,4% углавном слаже, што говори о високом степену сагласности. Мали број неодлучних и негативних одговора указује да васпитачи готово једногласно препознају сликовитост Раичковићевог песничког израза. Богатство мотива, живописни описи природе и свакодневних појава, као и једноставан, а истовремено маштовит језик, омогућавају деци да током слушања песме формирају јасне менталне представе. Управо способност песничког текста да покрене дечју машту представља једну од његових најзначајнијих вредности у предшколском васпитању. Ови резултати уједно потврђују једно од основних полазишта овог рада, према коме се однос речи и слике у Раичковићевом стваралаштву препознаје као важан подстицај развоју дечје перцепције, маште и разумевања књижевног текста.

Табела и график 9. Ставови васпитача о значају повезивања песничког текста и илустрација за разумевање песме

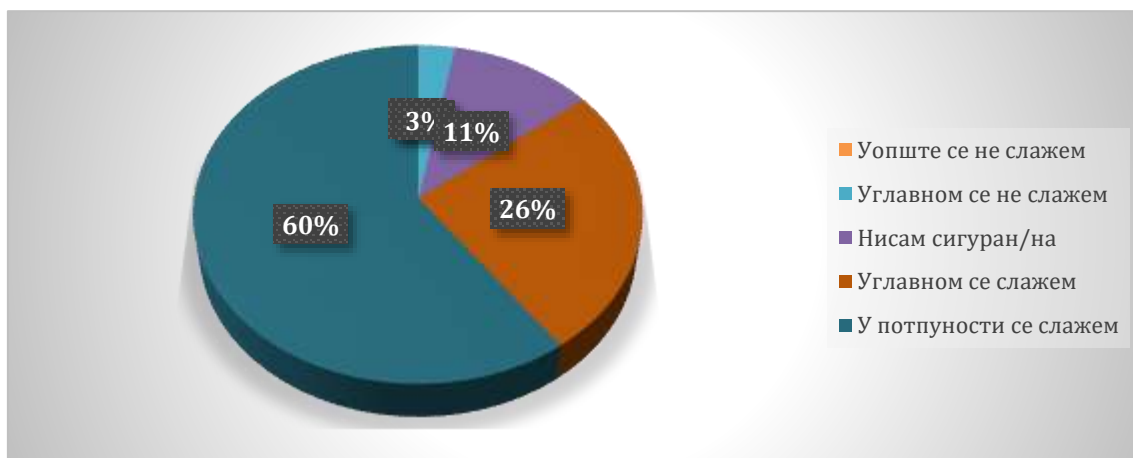
Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	0	0,0
Нисам сигуран/на	3	8,6
Углавном се слажем	10	28,6
У потпуности се слажем	22	62,8

Позитивни ставови васпитача према тврдњи израженији су него код већине претходно анализираних тврдњи. Чак 62,8% испитаника у потпуности се слаже да повезивање песничког текста и илустрација доприноси бољем разумевању песме, док је још 28,6% испитаника углавном сагласно са овим ставом. Неутралан став исказао је мањи број васпитача, док негативних одговора није било. Резултати указују да васпитачи препознају важност визуелне подршке у интерпретацији књижевног текста, посебно у раду са децом предшколског узраста. Илустрације помажу деци да лакше разумеју песничке слике, повежу значење речи са визуелним представама и потпуније доживе садржај песме. Оне не представљају само декоративни елемент књиге, већ значајно доприносе развоју деље маште, пажње и разумевања књижевног текста. Овакви налази потврђују да се у предшколској пракси реч и слика међусобно допуњују, чинећи интерпретацију поезије приступачнијом, занимљивијом и подстицајнијом за децу.

Табела и график 10. Ставови васпитача о утицају визуелних елемената уз песму на развој маште и креативности деце

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	4	11,4
Углавном се слажем	9	25,7
У потпуности се слажем	21	60,0

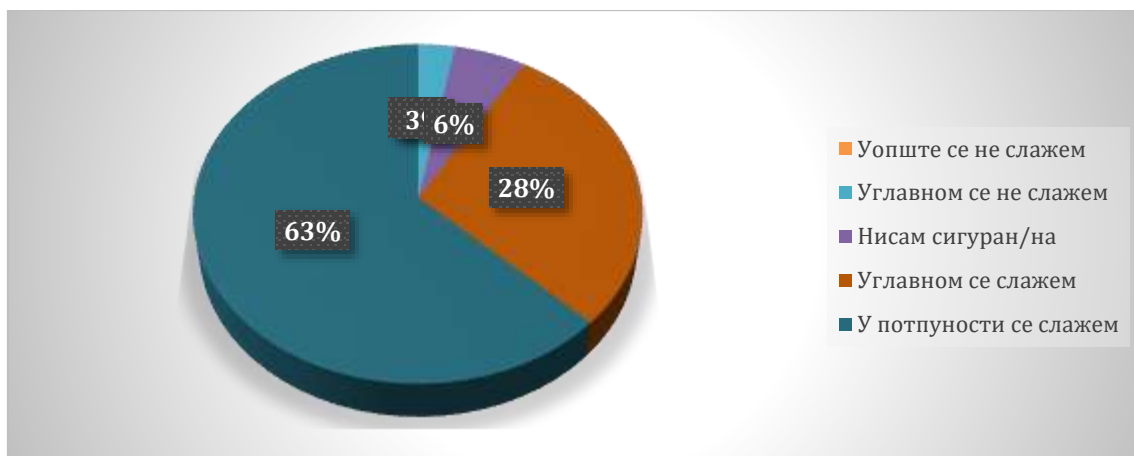
Развијање маште и креативности представља једну од најважнијих вредности књижевности за децу, што су препознали и васпитачи обухваћени овим

истраживањем. Највећи број испитаника (60,0%) у потпуности се слаже да визуелни елементи који прате песму подстичу машту и креативност деце, док се четвртина испитаника (25,7%) углавном слаже са овом тврдњом. Неутралан став заузело је 11,4% васпитача, а неслагање је забележено само код једног испитаника. Резултати указују да васпитачи препознају значај визуелних подстицаја као средства које допуњује песнички текст и проширује могућности дечјег доживљаја. Посматрањем илустрација, али и стварањем сопствених менталних слика током слушања песме, деца лакше развијају креативно мишљење, машту и способност симболичког представљања. Може се рећи да управо спој речи и визуелног доживљаја омогућава богатије разумевање књижевног текста и подстиче децу на различите облике стваралачког изражавања, попут цртања, драматизације и осмишљавања нових прича. Резултати добијени у оквиру друге тематске целине указују да васпитачи у великој мери препознају значај визуелне компоненте у рецепцији књижевног текста. Висок степен сагласности испитаника показује да се илустрације и песничке слике не посматрају само као допуна тексту, већ као важан елемент који доприноси разумевању песме, развоју маште и креативног мишљења деце. Према мишљењу васпитача, повезивање речи и визуелних представа олакшава деци доживљај књижевног дела и свакако подстиче различите облике стваралачког изражавања, па можемо рећи да резултати потврђују да је однос речи и слике један од кључних елемената успешне интерпретације Раичковићеве поезије на овом узрасту.

4.5. Ставови васпитача о подстицању говора

Табела и график 11. Ставови васпитача о значају разговора након интерпретације Раичковићевих песама за развој говорног изражавања деце

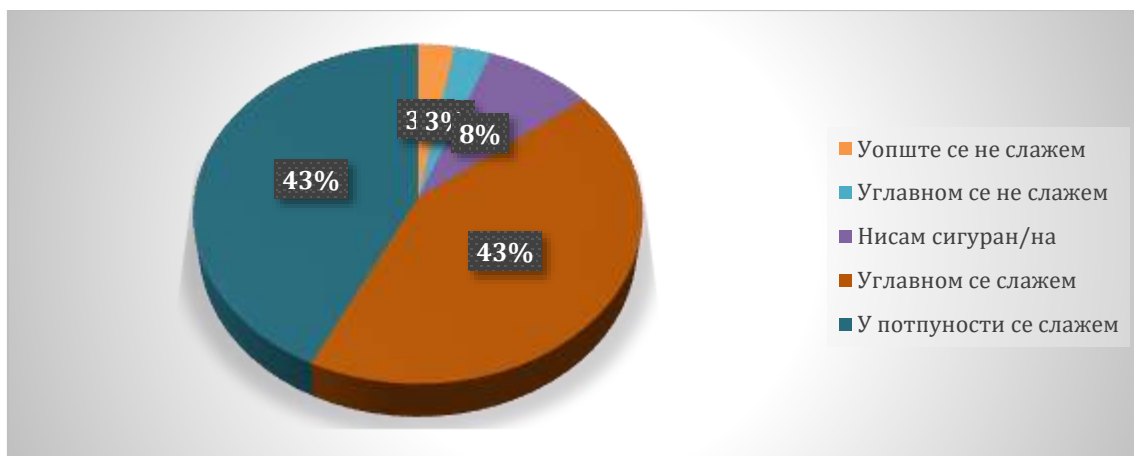
Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	2	5,7
Углавном се слажем	10	28,6
У потпуности се слажем	22	62,8

Разговор који следи након интерпретације песме васпитачи препознају као један од најзначајнијих поступака у развоју говорног изражавања деце предшколског узраста. Више од три петине испитаника (62,8%) у потпуности се слаже са наведеном тврдњом, док је додатних 28,6% исказало висок степен сагласности. Само мали број испитаника био је неодлучан или је изразио неслагање. Добијени резултати показују да васпитачи разговор након читања песме не доживљавају само као проверу разумевања текста, већ као прилику да деца слободно изражавају своја запажања, осећања и мишљења. На тај начин развијају се способност формулисања реченица, богаћење речника и сигурност у усменој комуникацији. Значај разговора огледа се и у томе што деца, размењујући искуства са својим вршњацима и васпитачем, постепено развијају комуникацијске вештине и уче да аргументовано изнесе сопствене ставове. Овакви резултати потврђују да интерпретација поезије добија свој пуни васпитно-образовни значај управо кроз дијалог који следи након читања књижевног текста.

Табела и график 12. Ставови васпитача о подстицању препричавања, описивања и постављања питања кроз Раичковићеве песме

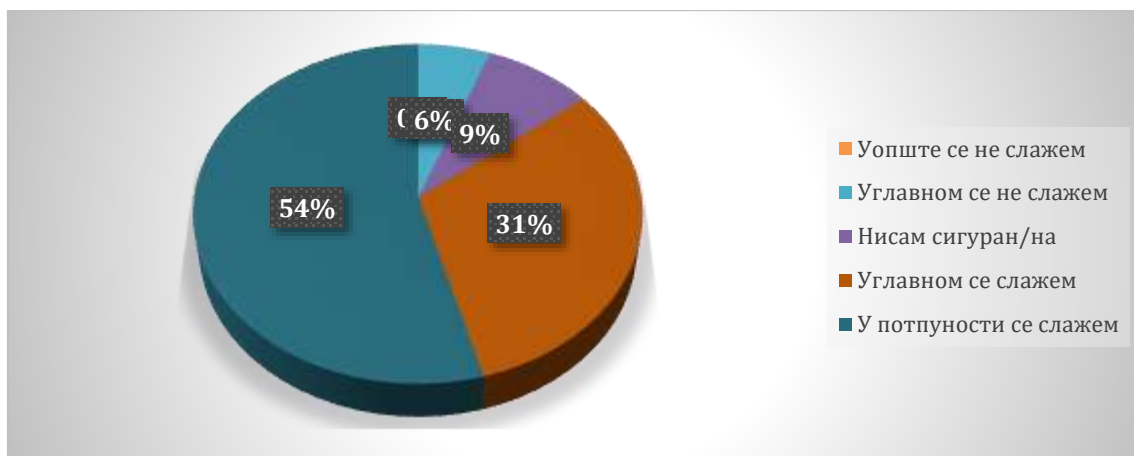
Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	1	2,9
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	3	8,6
Углавном се слажем	15	42,9
У потпуности се слажем	15	42,9

Способност препричавања, описивања и постављања питања представља један од најзначајнијих показатеља развијености говорног изражавања код деце предшколског узраста. Одговори испитаника показују да чак 85,8% васпитача има позитиван став према овој тврдњи, при чему је подједнак број испитаника изабрао одговоре углавном се слажем и у потпуности се слажем. Неутралан став присутан је код мањег броја васпитача, док је неслагање забележено код свега два испитаника. Оваква расподела одговора указује да се Раичковићева поезија у пракси препознаје као погодан подстицај за различите облике говорне активности. Кроз разговор о прочитаном, препричавање песничког садржаја и описивање ликова, појава и догађаја, деца постепено развијају способност логичког повезивања мисли и јаснијег усменог изражавања. Поред тога, постављање питања током интерпретације показује да деца активно учествују у процесу разумевања текста и испољавају радозналост, што представља важан предуслов за успешан развој комуникацијских компетенција.

Табела и график 13. Ставови васпитача о доприносу књижевних текстова Стевана Раичковића развоју комуникацијских способности деце

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	2	5,7
Нисам сигуран/на	3	8,6
Углавном се слажем	11	31,4
У потпуности се слажем	19	54,3

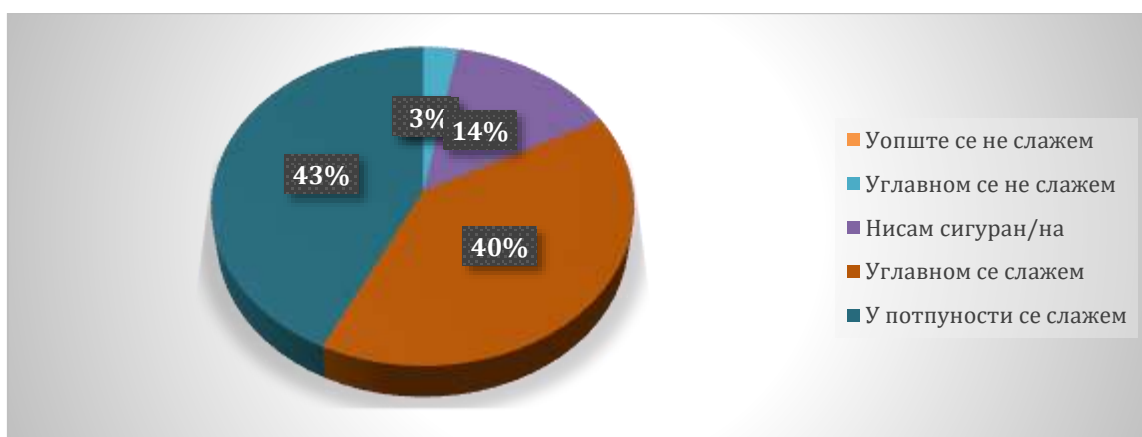

Развој комуникацијских способности представља један од основних циљева васпитно-образовног рада у предшколској установи, због чега је било важно испитати ставове васпитача о улози Раичковићевих књижевних текстова у овом процесу. Више од половине испитаника (54,3%) у потпуности се слаже да ови текстови доприносе развоју комуникацијских способности деце, док се још 31,4% углавном слаже са овом тврдњом. Неутралан став и неслагање присутни су код мањег броја испитаника. Резултати указују да васпитачи препознају књижевност као средство које не подстиче само говорно изражавање, већ и развој комуникације у ширем смислу. Током интерпретације песама деца слушају саговорнике, постављају питања, размењују мишљења, изражавају емоције и уче да своје ставове прилагоде току разговора. На тај начин књижевни текст постаје подстицај за развој социјалне интеракције и комуникацијских компетенција које су од великог значаја за касније успешно укључивање детета у школско окружење. Ставови васпитача који се односе на развој говора показују да већина испитаника препознаје значај Раичковићеве поезије као подстицаја различитим облицима усменог изражавања. Позитивне процене односе се како на развој говорног изражавања у целини, тако и на подстицање препричавања, описивања, постављања питања и развој комуникацијских способности деце. Добијени резултати у овом истраживању свакако да указују на то да васпитачи интерпретацију песама не посматрају само као књижевну активност, већ и као значајно средство за развој језичке комуникације, интеракције и самопоуздања деце у говорном изражавању. Сагледавајући резултате ове тематске целине, може се закључити да се Раичковићева поезија препознаје као вредан методички ресурс који доприноси целовитом развоју говорних и комуникацијских компетенција деце предшколског узраста.

4.6. Ставови васпитача о примени Раичковићевих дела у пракси

Табела и график 14. Ставови васпитача о месту књижевности Стевана Раичковића у предшколском васпитно-образовном раду

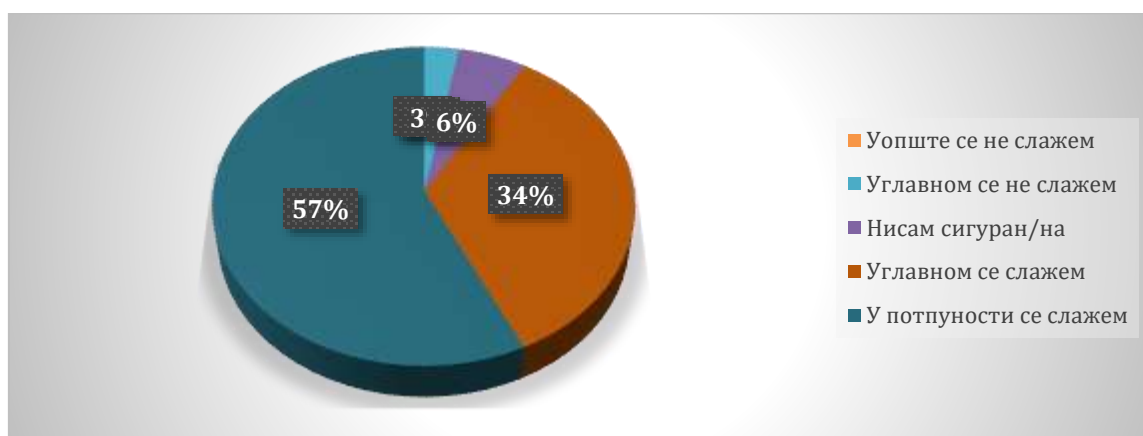
Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	5	14,3
Углавном се слажем	14	40,0
У потпуности се слажем	15	42,8

Резултати истраживања показују да већина васпитача препознаје значајно место књижевности Стевана Раичковића у савременом предшколском васпитно – образовном раду. Највећи број испитаника исказао је позитиван став према наведеној тврдњи, док је мањи број остао неопредељен или је изразио неслагање. Оваква расподела одговора указује да се његово стваралаштво сматра вредним методичким ресурсом који се успешно може користити у различитим облицима рада са децом. Песме, а и остала књижевна дела Стевана Раичковића, захваљујући једноставности језика, богатству песничких слика и блискости децјем искуству, пружају широке могућности за развој језичких, когнитивних и емоционалних способности деце предшколског узраста.

Табела и график 15. Ставови васпитача о могућности повезивања Раичковићевих песама са различитим васпитно-образовним активностима

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	0	0,0
Углавном се не слажем	1	2,9
Нисам сигуран/на	2	5,7
Углавном се слажем	12	34,3
У потпуности се слажем	20	57,1

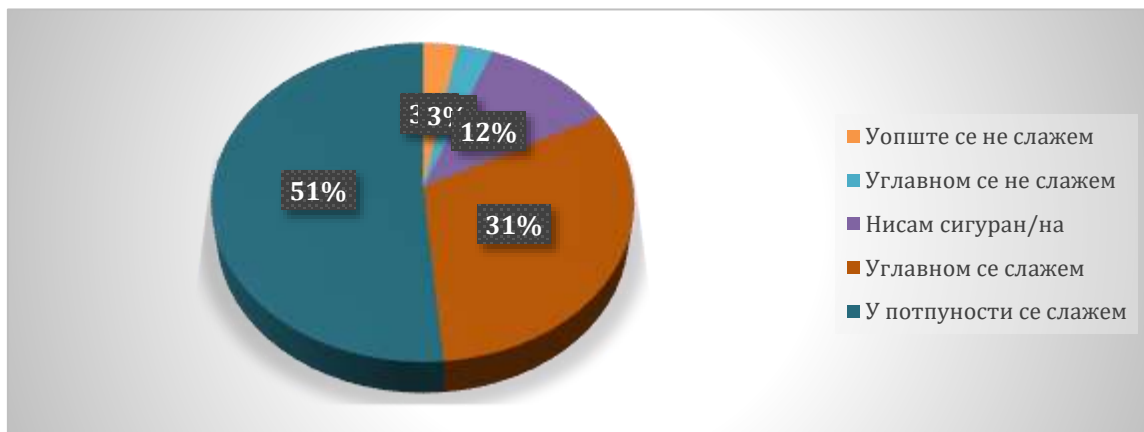

Могућност интеграције књижевности са другим областима васпитно – образовног рада представља једно од важних обележја савременог приступа учењу у предшколској установи. Управо због тога испитаници су процењивали у којој мери су Раичковићеве песме погодне за повезивање са ликовним, музичким и драмским активностима. Највећи број васпитача сматра да таква интеграција има велики потенцијал, што потврђује висок проценат позитивних одговора. Богатство мотива, ритмичност стихова и снажна визуелност песничких слика омогућавају да се књижевни текст успешно повезује са различитим облицима дејег стваралаштва. Таква интеграција доприноси активнијем учешћу деце, развоју креативности и потпунијем доживљају књижевног дела.

Табела и график 16. Ставови васпитача о будућој примени књижевних текстова Стевана Раичковића у васпитно-образовном раду

Степен слагања	Број испитаника (f)	Проценат (%)
Уопште се не слажем	1	2,9
Углавном се не слажем	1	2,9

Нисам сигуран/на	4	11,4
Углавном се слажем	11	31,4
У потпуности се слажем	18	51,4

Опредељеност васпитача да и убудуће користе Раичковићеве књижевне текстове представља важан показатељ њихове процене практичне вредности овог стваралаштва. Више од четири петине испитаника изразило је позитиван став према овој тврдњи, што указује да су препознали могућности његове примене у свакодневном васпитно-образовном раду. Мањи број неодлучних и негативних одговора може се довести у везу са различитим искуствима васпитача, као и са учесталости коришћења појединих аутора у пракси. Ипак, преовлађујући позитивни ставови показују спремност испитаника да Раичковићеву поезију и у будућности користе као средство за развој говора, маште, креативности и комуникације код деце предшколског узраста. Резултати последње тематске целине показују да васпитачи у великој мери препознају практичну вредност књижевности Стевана Раичковића у предшколском васпитно-образовном раду. Позитивни ставови односе се како на место које његова дела имају у раду са децом, тако и на могућности њихове интеграције са различитим васпитно-образовним активностима. Посебно је значајно што је већина испитаника изразила спремност да Раичковићеве књижевне текстове и убудуће чешће користи у непосредном раду, што указује на препознавање њихових васпитних, образовних и методичких вредности. Посматрано у целини, добијени резултати потврђују да се Раичковићева поезија не доживљава само као књижевно остварење, већ и као драгоцену средство за подстицање језичког развоја, маште, комуникације и креативног изражавања деце предшколског узраста.

4.7. III ПИТАЊА ОТВОРЕНОГ ТИПА

Табела 17. Најчешће коришћени књижевни текстови Стевана Раичковића у васпитно-образовном раду

Књижевни текст	Број испитаника (f)	Проценат (%)
„Цртанка“	10	28,6
„Хвала сунцу, земљи, трави“	8	22,9
„Девојчица и јагоде“	4	11,4
„Кад почне киша да пада“	3	8,6
„Недеља у школи“	2	5,7
„Бајка о дечаку и Месецу“	3	8,6
„Бајка о зрну песка“	2	5,7
„Песма коју је певао Гурије“	1	2,9
„Ко да то буде?“	1	2,9
Не користим наведене текстове	1	2,9

Одговори испитаника показују да васпитачи у свом раду најчешће користе песму „Цртанка“, коју је одабрало 28,6% испитаника. По учесталости примене следи песма „Хвала сунцу, земљи, трави“ (22,9%), док су остали књижевни текстови заступљени у нешто мањем обиму. Оваква расподела указује да васпитачи предност дају песмама које су тематски блиске децјем искуству, богате сликовитим језиком и погодне за разговор, описивање и различите облике стваралачког изражавања. Занимљиво је да је само један испитаник навео да не користи понуђене текстове, што говори у прилог томе да је стваралаштво Стевана Раичковића препознато и присутно у васпитно-образовној пракси. У образложењима својих избора васпитачи су најчешће истицали да су се за одређене песме определили због њихове прилагођености предшколском узрасту, богатства песничких слика и могућности примене у различитим васпитно-образовним активностима. Као најзначајније предности издвајали су подстицање маште, развој говора, активно учешће деце у разговору и могућност повезивања песме са ликовним, музичким и драмским садржајима. Карактеристични одговори испитаника били су:

- „Цртанка подстиче децу да маштају и цртају оно што су замислила.“
- „Хвала сунцу, земљи, трави деци је блиска јер говори о природи коју свакодневно запажају.“
- „Песме су једноставне за разумевање и лако подстичу разговор.“
- „Након читања деца радо описују оно што су замислила и постављају питања.“

„Песме се лако могу повезати са ликовним и драмским активностима.“
„Деца воле ову песму јер могу да је замисле.“
„После читања свако жели да исприча шта је видео у својој машти.“

На питање: *Које активности најчешће реализујете након интерпретације песме?* одговори испитаника показују да васпитачи након интерпретације песама Стевана Раичковића најчешће организују активности које омогућавају деци да продубе доживљај књижевног текста и изразе своја запажања на различите начине. Најчешће су навођени разговор о песми, препричавање садржаја, описивање ликова и појава, као и ликовне активности инспирисане песничким мотивима. Значајан број испитаника истакао је да након читања организује драматизацију, рецитоване, музичке активности и игре улога, чиме се деци омогућава да активно учествују у интерпретацији и развијају говорно изражавање. Добијени одговори указују да васпитачи интерпретацију песме не посматрају као издвојену активност, већ као полазиште за интеграцију различитих области учења и развоја. Карактеристични одговори васпитача били су:

„После читања разговарамо о песми и деца износе своје утиске.“
„Најчешће организујем ликовну активност инспирисану песмом.“
„Деца препричавају песму својим речима и описују шта су замислила.“
„Често драматизујемо поједине делове песме.“
„Повезујем песму са музичким активностима и рецитовањем.“
„Подстичем децу да осмисле другачији завршетак или наставак песме.“

Следеће питање је гласило: *На који начин, по Вашем мишљењу, поезија Стевана Раичковића највише доприноси развоју говора код деце?* Одговори испитаника указују да васпитачи највећи значај Раичковићеве поезије виде у подстицању усменог изражавања, богаћењу речника и развоју комуникацијских способности деце предшколског узраста. Према њиховом мишљењу, песнички језик, богатство мотива и сликовитост израза мотивишу децу да описују, препричавају, постављају питања и слободно изражавају своје мишљење. Значајан број испитаника нагласио је да интерпретација песама подстиче децу на активну комуникацију, развој маште и повезивање књижевног садржаја са сопственим искуством. Поједини васпитачи истакли су и да ритам, рима и звучност стихова доприносе лакшем памћењу нових речи и њиховој постепеној употреби у свакодневном говору. Анализа одговора показује да васпитачи не посматрају развој говора само као усвајање нових речи и појмова, већ као један сложен процес који обухвата разумевање, комуникацију,

изражавање мисли и развој самопоуздања у говору. Неки од карактеристичних одговора васпитача били су:

„Песме подстичу децу да слободно говоре и изражавају своје мишљење.“

„Кроз разговор после песме деца богате речник и уче нове изразе.“

„Сликовити описи подстичу децу да описују оно што су замислила.“

„Ритам и рима помажу деци да лакше памте речи и стихове.“

„Деца после песме више разговарају и постављају питања.“

„Поезија развија машту, а машта подстиче говор.“

Последње питање је гласило: *На који начин, по Вашем мишљењу, поезија Стевана Раичковића највише доприноси развоју говора код деце?* Одговори испитаника показују да васпитачи поезију Стевана Раичковића доживљавају као значајан подстицај развоју говора код деце предшколског узраста. У највећем броју одговора истакнуто је да песме доприносе богаћењу речника, развоју усменог изражавања и подстицању деце на разговор о прочитаном тексту. Васпитачи су нагласили да песничке слике, ритам и звучност стихова мотивишу децу да слободно изражавају своја запажања, препричавају садржај песме и повезују га са личним искуством. Поред тога, више испитаника је истакло да поезија развија машту, што се непосредно одражава и на квалитет говорног изражавања, јер деца лакше описују своје мисли, осећања и представе. Анализа добијених одговора указује да васпитачи развој говора не посматрају искључиво као усвајање нових речи, већ као развој целокупне комуникацијске компетенције, која обухвата разумевање, изражавање, слушање и активно учешће у разговору. Одговори које смо добили од васпитача:

„Песме подстичу децу да разговарају и слободно изражавају своје мишљење.“

„Кроз поезију деца усвајају нове речи и обогаћују свој речник.“

„Сликовит језик подстиче децу да описују оно што су замислила.“

„Разговор после интерпретације развија комуникацију и самопоуздање у говору.“

„Ритам и рима олакшавају памћење речи и њихову каснију употребу.“

„Поезија подстиче машту, а машта подстиче говор.“

4.8. Рецепција одабраних песама код деце старијег предшколског узраста

Како би се добијени резултати анкетног истраживања употпунили и сагледали из перспективе непосредне васпитно-образовне праксе, у наставку рада приступило

се испитивању рецепције одабраних песама Стевана Раичковића код деце старијег предшколског узраста. Циљ овог дела истраживања био је да се утврди на који начин деца доживљавају и разумеју песнички текст, како формирају визуелне представе и у којој мери интерпретација песама подстиче развој њиховог говорног изражавања. За потребе анализе у овом раду одабрано је више књижевних текстова Стевана Раичковића који су тематски и садржински блиски децјем искуству и који омогућавају сагледавање односа речи, слике и говора. Изабрани текстови подстичу развој маште, богаћење речника, усмено изражавање и стварање визуелних представа, што их чини погодним за примену у предшколској васпитно-образовној пракси. Песма „Цртанка“ представља један од најрепрезентативнијих примера повезивања речи и слике у Раичковићевом стваралаштву за децу. Кроз једноставне и сликовите стихове код детета се стварају јасне визуелне представе које подстичу машту и ликовно изражавање. Истовремено, песма пружа могућност разговора, описивања и препричавања, па се успешно може користити као средство за развој говора и комуникацијских способности деце. Песма „Хвала сунцу, земљи, трави“ посебно је значајна јер повезује дете са природом и светом који га окружује. Сlike сунца, земље, траве, ваздуха и мраве блиске су децјем искуству и омогућавају лако разумевање текста. Посебну вредност за тему рада има стих „И хвала, ево, што имам говор“, који непосредно упућује на значај језика и комуникације. Ова песма подстиче описни говор, именовање природних појава и развој еколошке свести код деце. Песма „Девојчица и јагоде“ заснива се на богатим песничким сликама природе које су блиске децјем искуству и лако подстичу стварање визуелних представа. Мотиви јагода, јабука, крушака, боровница и сунца омогућавају деци да замишљају описане призоре, повезују их са сопственим искуствима и разговарају о променама у природи. Ритмичност и мелодичност стихова доприносе лакшем памћењу песме, док бројна именовања воћа и природних појава подстичу богаћење речника и развој описног говора. Песма је погодна и за интеграцију са ликовним активностима, јер мотивише децу да илуструју песничке слике, као и за разговор о бојама, плодовима и годишњим добрима, чиме се природно повезују реч, слика и говор. Песма „Ко да то буде?“ заснива се на низу питања која покрећу децје размишљање и комуникацију. Представе воза, брода и авиона стварају живописне слике и подстичу децу да маштају о доласку драгих особа. Текст је погодан за разговоре о осећањима, породичним односима и пријатељству, а бројна питања у песми подстичу децу да образлажу своје ставове и развијају дијалошки говор. Песма „Кад почне киша да пада“ доноси низ слика из

природе и свакодневног живота које су блиске децјем искуству. Кроз питања о томе шта раде људи, животиње и птице током кише, код деце се развија способност запажања и описивања појава из окружења. Песма пружа бројне могућности за разговор, препричавање и драматизацију, због чега је веома погодна за подстицање развоја говора. Песма „Недеља у школи“ представља пример песничког оживљавања предмета и простора. Клупе, креде и књиге приказане су као бића која спавају, што код деце развија машту и способност разумевања пренесеног значења. Визуелне слике празне учионице, сунчевог зрака и ветра који окреће лист подстичу стварање менталних представа, док разговор о песми омогућава развој описног и стваралачког говора.

„Бајка о дечаку и Месецу“ значајна је јер у средиште ставља децју машту и фантазију. Однос дечака и Месеца омогућава деци да замишљају необичне ситуације и светове, што подстиче креативно мишљење и наративно изражавање. Бајковити елементи стварају снажне визуелне представе и пружају широке могућности за разговор, драматизацију и препричавање. „Бајка о зрну песка“ представља текст који кроз једноставан мотив малог зрна песка подстиче децу на размишљање о свету који их окружује. Текст је богат сликама природе и омогућава стварање различитих визуелних представа. Истовремено, бајка подстиче развој наративног говора, јер деца могу да препричавају догађаје, описују путовање зрна песка и осмишљавају нове наставке приче. Песма „Песма коју је певао Гурије“ значајна је због богатства риме, ритма и игре речима. У њој се јавља велики број географских назива и необичних појмова који проширују децји речник и подстичу радозналост. Звучност и музикалност стихова омогућавају лако памћење и рецитовање, док активности засноване на допуњавању рима и осмишљавању нових стихова подстичу развој усменог изражавања и језичке креативности.

Наведени текстови заједно чине погодан корпус за анализу односа речи, слике и говора у књижевности за децу Стевана Раичковића. Њихова тематска разноврсност и блискост децјем искуству омогућавају сагледавање начина на који књижевни текст може да подстиче језички развој, машту, комуникацију и креативно изражавање деце предшколског узраста. Испитивање рецепције одабраних песама реализовано је у групи од 28 деце старијег предшколског узраста. Песме су интерпретиране током више активности у старијој предшколској групи. Након сваке интерпретације са децом је вођен разговор на основу унапред припремљених питања, док су запажања о разумевању текста, формирању визуелних представа и говорном изражавању

бележена током непосредног рада. Анализа добијених одговора организована је у складу са темом рада, кроз три међусобно повезана аспекта: реч, слику и говор. Након интерпретације одабраних песама Стевана Раичковића праћене су реакције деце током разговора и различитих активности које су уследиле након читања. Посебна пажња била је усмерена на разумевање песничког текста, заинтересованост за садржај, формирање визуелних представа и учешће у разговору. На основу непосредног посматрања издвојени су показатељи који најбоље осликавају рецепцију књижевног текста код деце старијег предшколског узраста.

Табела 18. Општи показатељи рецепције песама Стевана Раичковића код деце старијег предшколског узраста

Показатељ	Број деце (f)	Проценат (%)
Са пажњом слуша интерпретацију песама	22	78,6
Показује интересовање за садржај песама	24	85,7
Разуме основни садржај песама	21	75,0
Формира јасне визуелне представе	23	82,1
Активно учествује у разговору	20	71,4
Повезује песму са личним искуством	18	64,3

Подаци приказани у Табели 18 указују да су деца старијег предшколског узраста у великој мери показала позитивну рецепцију интерпретираних песама Стевана Раичковића. Највећи број деце (89,3%) испољио је интересовање за садржај песама, што указује да су одабрани књижевни текстови били блиски њиховом узрасту, интересовањима и искуству. Са пажњом је интерпретацију песама пратило 78,6% деце, што показује да су песнички мотиви и начин интерпретације у значајној мери задржали њихову пажњу током активности. Основни садржај песама успешно је разумело 71,4% деце, док је 82,1% формирало јасне визуелне представе на основу песничког текста. Овакав резултат потврђује да су сликовитост језика и богатство песничких мотива подстакли децу да у машти обликују призоре и догађаје описане у песмама. Са друге стране, активно учешће у разговору након интерпретације забележено је код 67,9% деце, док је 60,7% испитаника повезало садржај песама са сопственим искуством. Нешто нижи резултати у овим показатељима могу се довести у везу са индивидуалним разликама у говорном развоју, комуникацијским способностима и спремности деце да своја запажања јавно изнесу пред групом.

Посматрано у целини, резултати показују да су песме Стевана Раичковића успешно привукле пажњу деце и подстакле њихово разумевање, стварање визуелних представа и говорно изражавање. Истовремено, добијени налази указују да су поједини аспекти рецепције, попут активног укључивања у разговор и повезивања песничког текста са личним искуством, захтевали већу подршку васпитача током интерпретације, што ће бити детаљније анализирано у наставку рада кроз аспекте речи, слике и говора. Развој речника и разумевање значења речи представљају један од најзначајнијих показатеља рецепције књижевног текста код деце предшколског узраста. Током интерпретације одабраних песама посебна пажња посвећена је начину на који деца препознају и разумеју поједине речи и изразе, именују појаве и предмете, као и могућности да нове речи користе у разговору. Анализом ових показатеља настојало се да се сагледа у којој мери поезија Стевана Раичковића доприноси богаћењу речника и развоју језичког изражавања код деце.

Табела 19. Развој речника и разумевање песничког текста код деце

Показатељ	Број деце (f)	Проценат (%)
Разуме значење већине речи у песмама	21	75,0
Именује предмете, бића и појаве из песама	24	85,7
Користи нове речи током разговора	18	64,3
Самостално описује мотиве из песама	20	71,4

Подаци приказани у Табели 19 показују да су деца током интерпретације песама Стевана Раичковића у великој мери успешно разумевала значење речи и именовала појаве, предмете и бића који се јављају у песничком тексту. Највећи број деце (85,7%) без потешкоћа је препознавао и именовао мотиве који су се појављивали у песмама, што указује да су изабрани текстови били примерени њиховом узрасту и језичким могућностима. Значење већине речи разумело је 75,0% деце, што говори у прилог томе да су песнички израз и језик били довољно приступачни да подстакну разумевање и усвајање нових појмова. С друге стране, нешто мањи број деце (71,4%) самостално је описивао мотиве из песама, док је 64,3% испитаника током разговора користило нове речи које су се јављале у песничком тексту. Овакви резултати могу се објаснити чињеницом да је активна употреба новоусвојених речи захтевнији ниво језичке

компетенције од њиховог препознавања и разумевања. Истовремено, на овакве резултате могу утицати индивидуалне разлике у говорном развоју, речнику и комуникацијским способностима деце. У целини посматрано, добијени резултати указују да поезија Стевана Раичковића представља значајан подстицај богаћењу речника и развоју језичког изражавања код деце предшколског узраста. Сlikовитост песничког језика, богатство мотива и блискост децјем искуству омогућавају деци да лакше усвајају нове речи, разумеју њихово значење и постепено их укључују у сопствено говорно изражавање.

Табела 20. Формирање визуелних представа током рецепције песама

Показатељ	Број деце (f)	Проценат (%)
Замишља призоре описане у песмама	24	85,7
Препознаје и описује песничке слике	22	78,6
Повезује песничке мотиве са личним искуством	19	67,9
Креативно представља доживљај песме (цртежом или описом)	23	82,1

Подаци приказани у Табели 20 показују да су интерпретиране песме у великој мери подстакле децу на стварање визуелних представа и доживљавање песничких слика. Највећи број испитаника (85,7%) успешно је замишљао призоре описане у песмама, што указује да су сликовитост језика и богатство мотива омогућили деци да лако обликују менталне представе током слушања. Такође, 82,1% деце било је у стању да свој доживљај песме креативно изрази кроз цртеж или усмени опис, што говори о снажној повезаности визуелне перцепције и креативног изражавања. Нешто мањи број деце (78,6%) препознавао је и описивао песничке слике сопственим речима, док је 67,9% испитаника повезивало мотиве из песама са личним искуством. Овакав резултат указује да је деци било лакше да замисле и доживе песничке призоре него да их самостално протумаче и повежу са догађајима из сопственог живота. Ипак, већина деце показала је развијену способност визуелизације, што потврђује значај песничке слике као средства које доприноси бољем разумевању књижевног текста. Резултати указују да песме Стевана Раичковића успешно подстичу развој маште и формирање визуелних представа код деце предшколског узраста. Богатство песничких слика омогућава деци да активно учествују у рецепцији текста, повезујући језички израз са

сопственим доживљајем и искуством. Говорно изражавање представља један од најважнијих показатеља успешне рецепције књижевног текста код деце предшколског узраста. Интерпретација песама Раичковића пружа бројне могућности за разговор, препричавање, описивање и изражавање личног доживљаја, чиме се подстиче развој комуникацијских способности и усменог изражавања. У овом делу истраживања посматрано је у којој мери су интерпретиране песме мотивисале децу да активно учествују у разговору и говорним активностима након слушања песничког текста.

Табела 21. Развој говорног изражавања током рецепције песама

Показатељ	Број деце (f)	Проценат (%)
Самостално износи своје утиске о песми	20	71,4
Одговара на постављена питања	23	82,1
Препричава садржај песме сопственим речима	18	64,3
Поставља питања и учествује у разговору	17	60,7
Изражава емоције поводом песничког текста	22	78,6

Подаци приказани у Табели 21 показују да су интерпретиране песме Стевана Раичковића у значајној мери подстакле развој говорног изражавања код деце предшколског узраста. Највећи број деце (82,1%) активно је одговарао на питања постављена након интерпретације, што указује да су песме успешно подстакле разумевање текста и комуникацију са васпитачем. Поред тога, 78,6% деце испољило је емоције и лични доживљај поводом песничког текста, што потврђује да су песме изазвале позитивне емоционалне реакције и мотивисале децу да говоре о својим утисцима. Самостално изношење утисака забележено је код 71,4% деце, док је 64,3% успешно препричавало садржај песме сопственим речима. Најмањи проценат (60,7%) односио се на децу која су самостално постављала питања и иницирала разговор, што се може објаснити индивидуалним разликама у комуникацијским способностима, сигурности у говорном изражавању и нивоу језичког развоја. Ипак, већина испитаника показала је спремност да активно учествује у разговору након интерпретације песама. И у овом сегменту рецепције песама, резултати указују да поезија Стевана Раичковића представља подстицајно средство за развој усменог изражавања и комуникације код деце предшколског узраста. Разговор након интерпретације омогућио је деци да слободно изразе своје мишљење, препричају

садржај песме и поделе личне доживљаје, чиме је потврђена значајна улога књижевног текста у развоју говорних способности.

Табела 22. Рецепција појединачних песама Стевана Раичковића код деце предшколског узраста

Песма	Реч	Слика	Говор	Најизраженија реакција деце
Цртанка	++	+++	+++	Деца су описивала и препричавала призоре које су замишљала.
Хвала сунцу, земљи, трави	+++	++	++	Богатили су речник и именовали појаве из природе.
Девојчица и јагоде	++	+++	++	Најчешће су говорила о воћу, бојама и природи.
Ко да то буде?	++	++	+++	Постављала су питања и развијала дијалог.
Кад почне киша да пада	++	+++	++	Описивала су временске прилике и искуства са кишом.
Недеља у школи	++	+++	++	Замишљала су школу као жив простор.
Бајка о дечаку и Месецу	++	+++	+++	Испољавала су машту и препричавала фантастичне догађаје.
Бајка о зрну песка	++	++	+++	Осмишљавала су наставак приче.
Песма коју је певао Гурије	+++	++	++	Понављала су риме и необичне речи.

Легенда: + мање изражено; ++ изражено; +++ веома изражено.

Поред квантитативних показатеља, током интерпретације песама забележени су и карактеристични одговори деце, који пружају непосредан увид у начин на који су деца разумела песнички текст, формирала визуелне представе и изражавала своје утиске. Наведени примери представљају најтипичније одговоре који су се понављали током разговора након интерпретације песама.

Табела 22. Карактеристични одговори деце након интерпретације песама Стевана Раичковића

Песма	Карактеристични одговори деце
„Цртанка“	„Ја бих све ово нацртао.“ „Као да гледам слику.“ „Замислила сам много боја.“ „И ја бих овако цртао.“
„Хвала сунцу, земљи, трави“	„И ја волим сунце.“ „Без траве нема цвећа.“ „Мрав је мали, али је вредан.“ „И ја кажем хвала природи.“
„Девојчица и јагоде“	„Ја волим јагоде.“ „И ја сам брао јагоде код баке.“ „Замислила сам башту пуну воћа.“ „Све је било црвено и лепо.“
„Ко да то буде?“	„Можда долази мама.“ „Ја бих чекао воз.“ „Можда је то тата.“ „Баш сам хтео да знам ко долази.“
„Кад почне киша да пада“	„Ја волим да скачем по барама.“ „Птице се сакрију кад пада киша.“ „Киша залива цвеће.“ „И ја носим кишобран.“
„Недеља у школи“	„И школа се одмара.“ „Клупе спавају.“ „Као да је школа жива.“ „Сутра ће опет доћи деца.“
„Бајка о дечаку и Месецу“	„И ја бих разговарао са Месецом.“ „Месец све види.“ „Лепо је кад машташ.“ „Месец је био друг.“
„Бајка о зрну песка“	„Тако је мало, а путује.“ „И зрно има своју причу.“ „Замислио сам плажу.“ „Ветар га носи.“
„Песма коју је певао Гурије“	„Смешне су речи.“ „Хоћу поново да чујем.“ „Лепо се римује.“ „Баш је весела песма.“

Одговори приказани у Табели 22 показују да су деца песме Стевана Раичковића доживљавала непосредно и спонтано, ослањајући се на сопствено искуство, машту и емоције. У њиховим одговорима уочава се повезивање песничких мотива са свакодневним животом, као и изражена способност стварања визуелних представа и слободног говорног изражавања. Карактеристичне изјаве указују да су песме код деце подстицале радозналост, креативност и жељу за разговором, што потврђује њихов значај у развоју речи, слике и говора код деце предшколског узраста.

4.9. Синтеза резултата анкетног истраживања и рецепције песама

Анализа резултата анкетног истраживања омогућила је свеобухватно сагледавање ставова васпитача о месту и значају књижевности Стевана Раичковића у предшколском васпитно – образовном раду. На основу добијених одговора може се уочити висок степен сагласности испитаника у погледу васпитно-образовне вредности његових књижевних текстова. Васпитачи су препознали њихов значај за развој речника, усменог изражавања, комуникацијских способности, али и за подстицање маште, формирање визуелних представа и креативног мишљења код деце предшколског узраста. Посматрано кроз четири тематске целине, резултати показују да испитаници посебно истичу повезаност речи, слике и говора као основу успешне интерпретације књижевног текста. Позитивни ставови васпитача нису ограничени само на теоријско препознавање вредности Раичковићеве поезије, већ су потврђени и кроз одговоре на питања отвореног типа, у којима су описали сопствена искуства и начине њене примене у непосредном раду са децом. Најчешће су истицали разговор након читања песме, препричавање, описивање, ликовно и драмско изражавање, као и различите облике интегрисаних активности.

Добијени налази указују да васпитачи Раичковићеву поезију доживљавају као значајан методички ресурс који омогућава повезивање различитих области развоја детета. Њени језички, естетски и сазнајни потенцијали препознају се као важан подстицај развоју комуникације, маште и активног учешћа деце у васпитно-образовном процесу. Такви резултати пружају добру основу за наставак истраживања и проверу у којој мери се ставови васпитача одражавају на непосредну рецепцију књижевних текстова код деце предшколског узраста. Упоредна анализа рецепције показује да се поједине песме издвајају као посебно погодне за подстицање одређених аспеката развоја код деце. Док су поједини текстови пре свега подстицали богаћење речника, други су снажније утицали на формирање визуелних представа или развој говорног изражавања. Све наведено указује да стваралаштво Стевана Раичковића пружа широке могућности за планирање различитих васпитно-образовних активности, у зависности од циљева које васпитач жели да оствари.

Добијени резултати у највећој мери потврдили су постављене хипотезе. Васпитачи су препознали значај књижевних текстова у развоју говора, богаћењу речника, разумевању књижевног текста и развоју наративних способности код деце предшколског узраста. Такође, резултати указују да васпитачи препознају значај

повезивања речи и слике као подстицаја говорном развоју, као и да књижевност Стевана Раичковића сматрају применљивом у савременој предшколској пракси. Уочене разлике у ставовима појединих група испитаника нису довеле у питање основну претпоставку рада, већ су указале на значај професионалног искуства и учесталости примене књижевних текстова у васпитно-образовном раду.

5. ЗАКЉУЧАК

Књижевност за децу Стевана Раичковића представља значајан уметнички и васпитно-образовни ресурс који пружа бројне могућности за подстицање целокупног развоја детета предшколског узраста. Полазећи од основног циља овог рада – сагледавања улоге Раичковићевог стваралаштва у развоју речи, слике и говора – може се закључити да његова дела поседују изузетан потенцијал за развој језичких, комуникацијских, емоционалних и стваралачких способности деце. Теоријски део рада показао је да се особеност Раичковићеве поетике огледа у споју једноставног језичког израза, богатих песничких слика, ритмичности, музикалности и симболичности. Управо ове карактеристике омогућавају деци да књижевни текст не доживљавају само као низ речи, већ као простор за машту, игру, емоционално проживљавање и комуникацију. Повезивање речи, слике и говора показало се као природан начин на који деца усвајају нова знања, развијају речник, формирају визуелне представе и постепено усавршавају сопствено говорно изражавање. Истовремено, анализа литературе потврдила је да књижевни текст у савременом предшколском васпитању није само средство за развијање језичких компетенција, већ и подстицај за развој креативности, емоционалне осетљивости, сарадње и критичког мишљења.

Посебан допринос мастер рада представља испитивање рецепције одабраних Раичковићевих песама код деце старијег предшколског узраста. Добијени резултати показали су да су деца са великим интересовањем прихватала песме, препознавала њихове основне мотиве и симболе, стварала сопствене визуелне представе и слободно изражавала своје утиске. Током разговора након читања деца су показала способност повезивања књижевног текста са сопственим искуством, постављала су питања, износила оригинална тумачења и активно учествовала у комуникацији. Посебно је уочено да песме богате сликама природе, персонификацијом и игром речима подстичу машту, ширење речника и развој усменог изражавања. Рецепција је потврдила да деца нису пасивни слушаоци, већ активни ствараоци значења књижевног текста. Резултати анкетног истраживања међу васпитачима додатно су потврдили вредност Раичковићевог стваралаштва у предшколској пракси. Већина испитаника сматра да његове песме значајно доприносе развоју говора, богаћењу речника, разумевању песничких слика и развоју маште код деце. Васпитачи препознају значај илустрације као подршке разумевању текста, али истовремено истичу да разговор, препричавање,

драматизација, ликовно изражавање и различите говорне активности имају кључну улогу у продубљивању рецепције књижевног дела. Добијени резултати показују и да се Раичковићева дела успешно уклапају у савремени концепт предшколског васпитања заснован на интегрисаном учењу, истраживању и активној улози детета.

Синтеза теоријских полазишта, резултата анкетног истраживања и анализе рецепције показује висок степен међусобне сагласности. Теоријске поставке о значају књижевности за развој говора, маште и комуникације потврђене су како ставовима васпитача, тако и непосредним реакцијама деце током интерпретације песама. На тај начин потврђена је основна претпоставка рада да књижевност Стевана Раичковића представља снажан подстицај развоју речи, слике и говора код деце предшколског узраста. Практични значај истраживања огледа се у указивању на могућности шире и систематичније примене Раичковићевих дела у предшколским установама. Његове песме и бајке могу успешно бити полазиште за интеграцију говорних, ликовних, драмских, музичких и истраживачких активности, што је у потпуности у складу са савременим програмским концепцијама предшколског васпитања. Управо таквим приступом књижевност престаје да буде само садржај који се чита и постаје средство кроз које дете активно истражује, ствара, комуницира и изграђује сопствено разумевање света. Иако је истраживање обухватило ограничен број васпитача и деце, добијени резултати представљају добру основу за будућа истраживања која би могла да обухвате већи узорак, различите узрастне групе и поређење рецепције дела различитих писаца за децу. Таква истраживања могла би додатно да расветле улогу књижевности у развоју комуникацијских компетенција, креативности и читалачке културе у најранијем детињству. Стваралаштво Стевана Раичковића потврђује да књижевност за децу може истовремено бити уметнички вредна и снажан васпитно-образовни подстицај. Његова дела, заснована на богатству песничких слика, игри речи и блискости децјем искуству, успешно повезују реч, слику и говор, доприносећи развоју језичких, комуникацијских и стваралачких способности деце предшколског узраста. Његова дела успешно повезују реч, слику и говор, подстичу дете на размишљање, комуникацију и стваралаштво и потврђују да књижевност има незаменљиву улогу у целовитом развоју личности детета.

6. ПРИЛОГ – АНКЕТНИ УПИТНИК ЗА ВАСПИТАЧЕ

Поштовани васпитачи, Анкета је анонимна и спроводи се искључиво у сврху израде мастер рада под називом Књижевност за децу Стевана Раичковића: реч, слика, говор. Циљ истраживања је испитивање ставова васпитача о значају књижевних текстова Стевана Раичковића за развој говора, формирање визуелних представа и богаћење речника код деце предшколског узраста.

Молимо Вас да искрено одговорите на постављена питања.

I ОПШТИ ПОДАЦИ

1. Пол

- ☐ мушки
- ☐ женски

2. Године радног стажа

- ☐ до 5 година
- ☐ 6–10 година
- ☐ 11–20 година
- ☐ више од 20 година

3. Стручна спрема

- ☐ виша школа
- ☐ висока школа / основне академске студије
- ☐ мастер студије
- ☐ друго _____

4. Узраст деце са којом најчешће радите

- ☐ млађа група
- ☐ средња група
- ☐ старија група

☐ припремна предшколска група

II СТАВОВИ ВАСПИТАЧА

Означите степен слагања са наведеним тврдњама.

1 – уопште се не слажем

2 – углавном се не слажем

3 – нисам сигуран/на

4 – углавном се слажем

5 – у потпуности се слажем

Тврдња	1	2	3	4	5
1. Књижевни текстови Стевана Раичковића доприносе богаћењу речника деце предшколског узраста.					
2. Поезија Стевана Раичковића подстиче децу на правилније и богатије усмено изражавање.					
3. Интерпретација Раичковићевих песама подстиче децу да користе нове речи у свакодневној комуникацији.					
4. Песме Стевана Раичковића подстичу децу да стварају јасне визуелне представе.					
5. Повезивање песничког текста и илустрација доприноси бољем разумевању песме.					
6. Визуелни елементи уз песму развијају машту и креативност деце.					
7. Разговор након интерпретације Раичковићевих песама подстиче развој говорног изражавања.					
8. Раичковићеве песме подстичу децу на препричавање, описивање и постављање питања.					
9. Књижевни текстови Стевана Раичковића доприносе развоју комуникацијских способности деце.					
10. Књижевност Стевана Раичковића има значајно место у предшколском васпитно-образовном раду.					

11. Раичковићеве песме погодне су за повезивање са ликовним, музичким и драмским активностима.					
12. У будућем васпитно-образовном раду планирам чешће да користим књижевне текстове Стевана Раичковића.					

III ПИТАЊА ОТВОРЕНОГ ТИПА

Коју песму (или књижевни текст) Стевана Раичковића најчешће користите у васпитно-образовном раду?

- € „Цртанка“
- € „Хвала сунцу, земљи, трави“
- € „Ко да то буде?“
- € „Кад почне киша да пада“
- € „Недеља у школи“
- € „Бајка о дечаку и Месецу“
- € „Бајка о зрну песка“
- € „Песма коју је певао Гурије“
- € „Девојчица и јагоде“
- € Не користим наведене текстове

Које активности најчешће реализујете након интерпретације песме?

На који начин, по Вашем мишљењу, поезија Стевана Раичковића највише доприноси развоју говора код деце?

7. ЛИТЕРАТУРА

Бабић, Н. (1989). *Говор одгајатеља и дјечје активности*. Загреб: Школске новине.

Вуковановић Растегорац, В. (2022). *Увод у методiku развоја говора*. Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду.

Група аутора. (1981). *Развој говора код детета*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Група аутора. (1987). *Говор у предшколској установи*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Дотлић, Љ., и Каменов, Е. (1996). *Књижевност у дечјем вртићу*. Нови Сад: Змајеве дечје игре – Одсек за педагогију Филозофског факултета у Новом Саду.

Ингарден, Р. (1975). *Онтологија уметности*. Београд: Нолит.

Јерков, А. (2010). Где пребива целина: Поетика Стевана Раичковића. *Књижевна историја*, 42(140–141), 205–230.

Јунг, К. Г. (2004). *Архетипови и колективно несвесно*. Београд: Атос.

Јуришевић, М. (1968). Поговор о писцу и делу. У С. Раичковић, *Гурије; Велико двориште* (стр. 149–153). Београд: Младо поколење.

Кант, И. (2003). *Васпитање деце*. Београд: Дерета.

Келемен Милојевић, Љ. (2021). *Развој говора у предшколској установи* (3. допуњено и измењено издање). Вршац: Висока школа струковних студија за васпитаче „Михаило Палов“.

Коменски, Ј. А. (1997). *Чулни свет у сликама*. Београд: Завод за уџбенике.

Љуштановић, Ј. (2007). „Мале бајке“ Стевана Раичковића у контексту српске рецепције Ханса Кристијана Андерсена. *Зборник Матице српске за књижевност и језик*, 55(1), 75–87.

- Марковић, С. Ж. (1991). *Записи о књижевности за децу*. Београд: Научна књига.
- Мерије, Ф. (2014). *Образовање је васпитање*. Београд: Сlio.
- Милинковић, М. (1999). *Хоризонти детињства*. Ужице: Учитељски факултет.
- Наумовић, М. (2000). *Методика развоја говора*. Пирот: Виша школа за образовање васпитача у Пироту.
- Петров, А. (2010). Три тезе о поезији Стевана Раичковића. У Ј. Делић (ур.), *Поетика Стевана Раичковића* (стр. 19–49). Београд–Требиње: Институт за књижевност и уметност, Учитељски факултет и Дучићеве вечери поезије.
- Петровић, Т. (1991). *Дете и књижевност: Критика о српској књижевности за децу*. Параћин: Дом културе „Жика Илић Жути“.
- Петровић, Т. (2002). *Историја српске књижевности за децу*. Врање: Учитељски факултет.
- Петровић, Т. (2011). *Увод у књижевност за децу*. Нови Сад: Змајеве децје игре; Ниш: Свен.
- Пијановић, П. (2001). *Наивна прича*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Пијановић, П. (2005). *Наивна прича*. Београд: Српска књижевна задруга.
- Потић, Д. (2020). Смисао и маске – загонетка у опусу Стевана Раичковића. *Folia Linguistica et Litteraria*, 32, 85–106.
- Потић, Д. М. (2014). Језик и маска – весела граматика Стевана Раичковића. У *Књижевност за децу у науци и настави* (посебно издање, књ. 18, стр. 203–222).
- Проп, В. (1982). *Морфологија бајке*. Београд: Просвета.
- Раичковић, С. (1982). Мале бајке. У *Дела Стевана Раичковића: Поезија и проза за децу и омладину у четири књиге* (књ. 3). Београд: БИГЗ – Просвета.

Раичковић, С. (1996). *Један могући живот*. Београд: БИГЗ – Српска књижевна задруга.

Раичковић, С. (2022). *Изабране песме*. Београд: Контраст издаваштво.

Ракитић, С. (2001). Из истог поетског језгра. У В. Марјановић (ур.), *Књижевност за децу и младе* (књ. III). Београд: Виша школа за образовање васпитача.

Република Србија, Министарство просвете, науке и технолошког развоја. (2018). *Основе програма предшколског васпитања и образовања – Године узлета*. Београд: Службени гласник Републике Србије.

Рикер, П. (2004). *Сопство као други*. Београд: Јасен.

Солар, М. (2005). *Теорија књижевности*. Загреб: Школска књига.

Таутовић, Р. (1985). Глас рањеног детињства: Стеван Раичковић као писац за децу. *Детињство*, (3–4), 385–399.

Тодоров, Ц. (1987). *Увод у фантастичну књижевност*. Београд: Рад.

Турјачанин, З. (1985). Мала модерна бајка (На маргинама *Малих бајки* Стевана Раичковића). *Детињство*, (3–4).

Хајдегер, М. (2000). *Мишљење и певање*. Београд: Плато.

Црнковић, М. (1990). *Дјечја књижевност: Приручник за студенте и наставнике* (10. издање). Загреб: Школска књига.